

SABIEDRISKĀS DOMAS APTAUJAS REZULTĀTU APKOPOJUMS

SEPTEMBRA POSMS

ALDIS AUSTERS, JURIJS ŅIKIŠINS

EXECUTIVE SUMMARY

A public opinion poll was conducted within the framework of the study project reCOVery-LV funded by the Latvian state research program. The aim of the survey was to measure the public attitude towards:

- 1) Personal situation during pandemics, including the impact on personal income, distance work and shopping patterns;
- 2) The state emergency assistance programs;
- 3) The quality of work of governmental institutions during the emergency;
- 4) The impact of pandemics on tax morale.

The survey was conducted by the public opinion research center SKDS during the period from 11 to 22 September 2020, surveying 1011 respondents aged 18 to 75 using the method of direct interview at the place of residence.

1. Personal aspects

The public opinion survey showed that the Covid-19 pandemic did not significantly change public satisfaction with life, compared to situation before pandemic. 26.1 percent of respondents indicated that they have experienced a decrease in income during the pandemic, while 17.3 percent - as well as a decrease in expenses.

23.4 percent of respondents did experience temporary and long-term financial difficulties. At the same time, only one fifth (22.7 percent) of respondents admitted that by losing their monthly income, they would be able to cover current expenses without borrowing for more than three months. The survey also revealed that the longer a respondent was able to survive without regular income, the more likely this respondent was among those who had decided to make savings for rainy days. The impact of the pandemic on people's income had considerable regional differences.

During the first wave of the pandemic, approximately equal number of Latvians experienced both decrease (12.7 percent) and increase (12.3 percent) in workload. Among those respondents who worked remotely, however, changes in workload in both directions were experienced more often. Correlation of respondents replies revealed that the increase in workload had been moderately positively correlated with the increase in household income during pandemics.

Almost half (49.9 percent) of the population did not change their shopping habits, and more than half (53.5 percent) of the population did not change their payment habits. Elderly people with limited IT skills required for internet shopping were forced either to continue shopping in stores as before, or to give up shopping altogether.

2. Emergency programs

The survey revealed that most people considered the emergency support programs to be adequate and associated them with fiscal prudence. Compared to other EU member states, in Latvia, the level of public satisfaction with the governmental assistance was above the EU average.

About a third (35 percent) of respondents admitted that they were proud of the work of public authorities during the pandemic. Moreover, half of the respondents (50.5 percent) agreed to the claim that the public institutions were able to perform their functions as well or even better during the emergency, and somewhat less than half (45.7 percent) of respondents agreed with the opinion that the telework created due to the emergency had made public administration more modern and easily accessible to individuals.

Data analysis revealed that pride in government work during a pandemic was felt mainly by supporters of the ruling and "right" wing parties, while supporters of the opposition and "left" wing parties, on the contrary, was not.

People advocating tighter tax discipline and more responsible fiscal policies tended to support more restrictive access to national emergency support programs, while those who supported weaker tax moral and fiscal discipline advocated more inclusive state support programs.

Close to two thirds (63.5 percent) of respondents in the event of a recurrence of the Covid-19 pandemic were willing to admit restrictions to human contact as strict as during the first wave or even stricter and even higher number of respondents (70.9 percent) that in crisis situations, the state should act more decisively, even if it would involve greater interference in the personal lives of individuals.

3. Institutional aspects

27.1 percent of respondents admitted that confidence in democracy had increased during the pandemic, and 18.5 percent – that their voice mattered in Latvia. Despite satisfaction in performance of public authorities, overall, the public trust in national public institutions has decreased. The pandemic had also eroded trust in the EU institutions – even to a greater extent than in national institutions. Yet, 51.9 percent of respondents agreed that without EU support Latvia would not have been able to successfully contain the pandemic, and 61.6 percent – that the fight against the pandemic would be more efficient at the EU level.

Although correlation analysis revealed a very close relationship between the experience of long-term financial difficulties and respondents' intention to emigrate, survey also showed that 83 percent of respondents had not thought about leaving Latvia.

4. Taxation issues

Two-thirds (68.4 percent) of respondents agreed with the statement that tax evasion is a reprehensible behavior, but only 18.6 percent agreed with the statement that people prefer to pay taxes as a result of the Covid-19 pandemic. The main reasons why people would not pay taxes were too low wages after taxes (54.3 per cent) and too high tax rates (45.8 per cent). Those who trusted public authorities were more likely to agree that tax evasion is reprehensible and that all non-taxpayers should be cracked down on. Likewise, the supporters of the ruling parties were more supportive of both for the current activities of the government and of fiscally prudence.

These data confirm the hypothesis raised by other studies¹ that in Latvia a considerable gap persists between formal (i.e., legislative requirements that embody public morality) institutions and informal institutions (i.e., unwritten norms of behavior that embody civic morality) in the field of taxation. Namely, the view

¹ Colin C. Williams & Ioana A. Horodnic (2015) Explaining and tackling the shadow economy in Estonia, Latvia and Lithuania: a tax morale approach, *Baltic Journal of Economics*, 15:2, 81-98.

that tax evasion is reprehensible reflects the existing public morality, while the view on the positive effect of a pandemic on tax morality of people – the civic morality. Moreover, the gap between formal and informal institutions was also indirectly confirmed by the respondents' view of the reasons why people do not pay taxes, namely, that the respondents were not inclined to blame the state for inefficiency of tax administration, thus demonstrating relatively little interest in stricter actions by the state against tax transgressors.

Vispārēja informācija

Valsts pētījumu programmas projekta reCOVvery-LV ietvaros tika veikta sabiedriskās domas aptauja. Aptaujas mērķis bija noskaidrot sabiedrības attieksmi pret:

- 1) valdības īstenotajām ārkārtas palīdzības programmām;
- 2) apmierinātība ar dzīvi, attālinātā darba ietekmi un darba slodzi ārkārtas situācijas laikā;
- 3) pandēmijas ietekme uz iedzīvotāju paradumiem, veicot iepirkumus;
- 4) pandēmijas ietekmi uz iedzīvotāju finansiālo stāvokli;
- 5) valdības institūciju darbu ārkārtas situācijas laikā;
- 6) ārkārtas situācijas ietekmi uz nodokļu morāli;
- 7) ārkārtas atbalsta programmām nākotnē un ekonomisko atjaunotni.

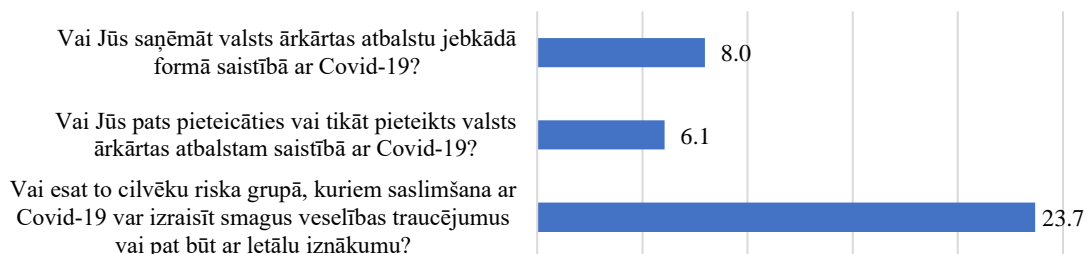
Aptauju veica sabiedriskās domas pētījumu centrs SKDS laikā no 2020. gada 11. līdz 22. septembrim, ar tiešās intervijas dzīvesvietās metodi aptaujājot 1011 respondentus vecumā no 18 līdz 75 gadiem.

1. Attieksme pret valdības īstenotajām ārkārtas palīdzības programmām

23,7 procenti no aptaujātajiem respondentiem norādīja, ka atrodas riska grupā, kuriem saslimšana ar Covid-19 var izraisīt smagus veselības traucējumus vai pat būt ar letālu iznākumu. Vislielākais apdraudēto īpatsvars – pēc pašu respondentu novērtējuma – ir starp vecākā gadagājuma respondentiem (virs 60 procentiem) un vidēju ienākumu respondentu grupā (virs 30 procentiem). Mazliet pārsteidzoši ir tas, ka tikai 12,2 procenti no privātajā sektorā nodarbinātajiem atzīst, ka ir riska grupā: valsts sektorā strādājošo vidū šis īpatsvars ir teju divas reizes augstāks (21,4 procenti).

No aptaujātajiem respondentiem valsts ārkārtas atbalstu bija saņēmuši 8 procenti, visvairāk vecuma grupā no 45 līdz 54 gadiem – 13,5 procenti. Salīdzinoši liels atbalstu saņēmušo īpatsvars bija starp respondentiem ar augstāko izglītību (12,1 procenti), privātajā sektorā strādājošiem (10,7 procenti), lielo algu saņēmējiem (12,1 procenti) un Rīgā dzīvojošajiem (12 procenti).

1.1. zīmējums. Respondentu statuss Covid-19 pandēmijas kontekstā, procenti

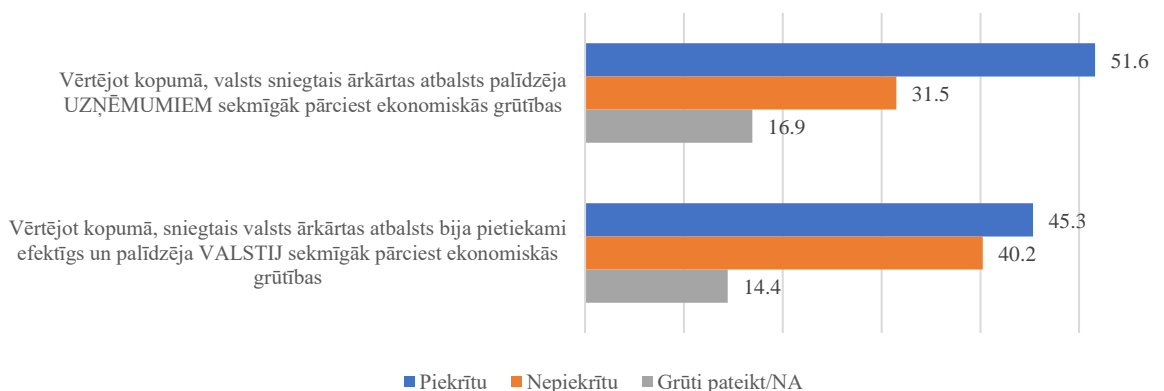

Lai arī to respondentu skaits, kuri tika pieteikti valsts atbalstam, ir mazāks (6,1 procenti) par tiem, kuri saņēma valsts atbalstu (8 procenti), aptauja uzrāda, ka 87,6 procenti no tiem respondentiem, kuri pieteicās vai tika pieteikti ārkārtas atbalstam, šo atbalstu arī saņēma.²

² Spīrmana (Spearman) korelācijas koeficients starp abiem izteikumiem ir 0,75 (pie statistiskās nozīmības līmeņa 0,000), kas liecina par stipru pozitīvu korelāciju, N=935.

Vaicāti par valsts ārkārtas atbalsta efektivitāti, 51,6 procenti piekrita apgalvojumam, ka šī palīdzība palīdzēja uzņēmējiem pārvarēt krīzi, un mazliet mazāk – 45,3 procenti, ka tā ir palīdzējusi valstij. Zīmīgi, ka praktiski visās respondentu grupās ārkārtas atbalsta nozīmi uzņēmējiem vērtēja augstāk nekā valstij. Valsts atbalsta efektivitāte attiecībā uz uzņēmējiem vispozitīvāk tika novērtēta pensionāru (60,8 procenti), latviešu (57,3 procenti) un valsts sektorā strādājošo vidū (57 procenti). Arī laukos (58,5 procenti) un Vidzemē dzīvojošie (61,3 procenti) bija vairāk tendēti vērtēt pozitīvi valsts programmu ietekmi uz uzņēmējiem. Līdzīga aina bija vērojama arī attiecībā uz valsts atbalsta ietekmi uz valsti: pensionāru, latviešu, valsts sektorā strādājošo, laukos un Vidzemē dzīvojošo vidū pozitīvo vērtējumu bija salīdzinoši vairāk.

1.2. Sabiedrības vērtējums par valsts ārkārtas programmām, procenti

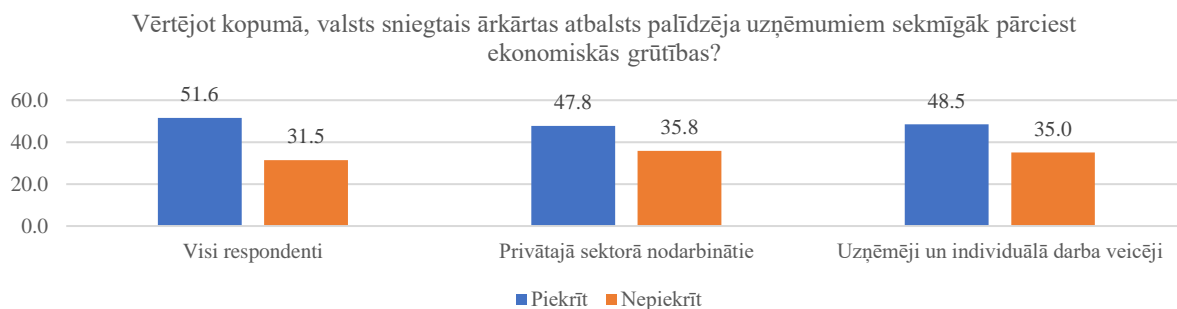
Ar aptaujas palīdzību tika mēģināts arī noskaidrot, vai starp tiem respondentiem, kuri paši saņēma valsts ārkārtas palīdzību, vērtējums par šo programmu efektivitāti bija labāks, taču pārliecinošu atbildi neizdevās iegūt: lai arī respondentu atbildes uzrādīja, ka starp atbalstu saņēmušajiem pozitīvu vērtējumu par valsts programmām bija relatīvi vairāk, šī kopsakarība nebija statistiski nozīmīga.

Aptauja arī parādīja, ka privātajā sektorā nodarbināto un uzņēmēju vidū ir nedaudz vairāk tādu, kas kritiski vērtē valsts ārkārtas atbalsta programmu efektivitāti, nekā sabiedrībā kopumā. Privātajā sektorā nodarbināto viedokļu atšķirība no pārējām respondentu grupām ir statistiski nozīmīga,³ bet uzņēmēju – nav.⁴

1.3. zīmējums. Privātajā sektorā nodarbināto un uzņēmēju viedoklis par valsts ārkārtas atbalsta efektivitāti attiecībā uz uzņēmumiem

³ Pīrsona Hī kvadrāts (*Pearson chi-square*) starp abām respondentu grupām 9.47 (pie statistiskās nozīmības līmeņa 0,009).

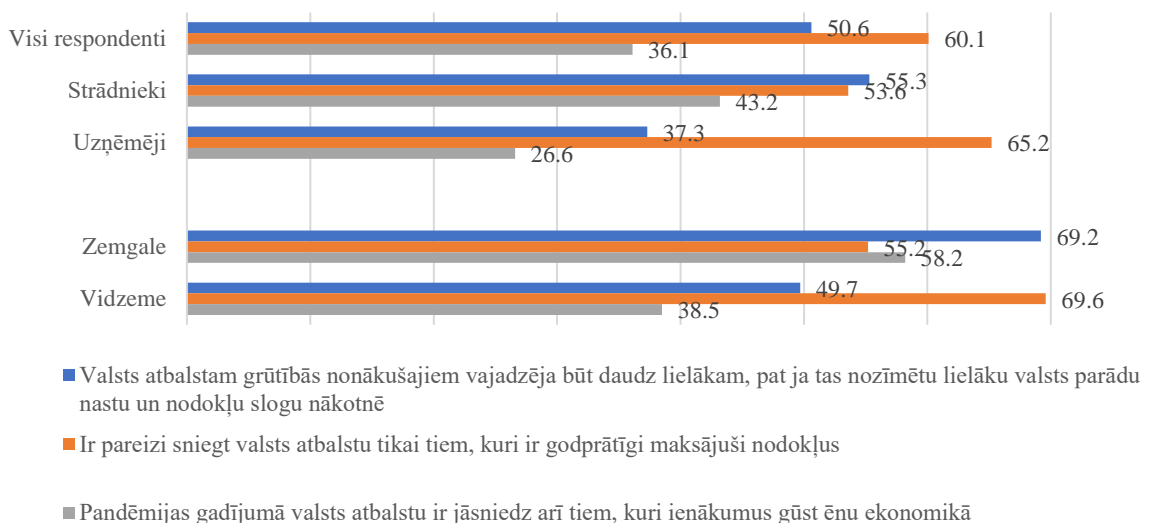
⁴ Pīrsona Hī kvadrāts (*Pearson chi-square*) starp abām respondentu grupām 0.56 (pie statistiskās nozīmības līmeņa 0,756).

Mazāk nekā puse (41,4 procenti) no aptaujātajiem piekrita apgalvojumam, ka lielos uzņēmumus ir jāatbalsta pat tad, ja tas veicina šo uzņēmumu atkarību no valsts atbalsta nākotnē. Vislielākais atbalstošo respondentu īpatsvars bija starp vecākās paaudzes respondentiem (44,5 procenti), respondentu vidū ar augstāko izglītību (44,4 procenti), starp nepilsoņiem (47,3 procenti), privātajā sektorā strādājošajiem (43,1 procenti). Interesanti, ka reģionālā griezumā vislielākais atbalsts lielajiem uzņēmumiem bija Zemgalē (55,2 procenti), bet Kurzemē – vismazākais (22,1 procenti).

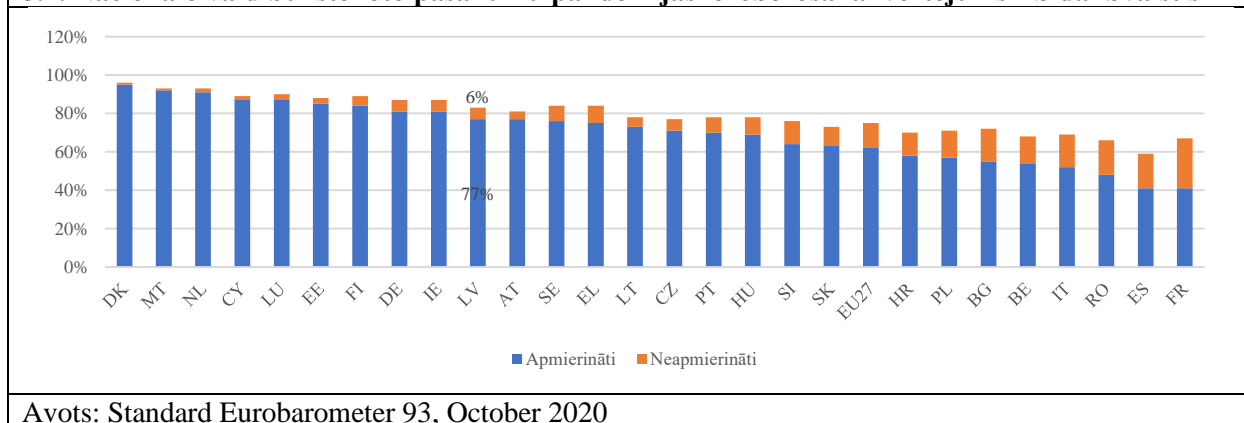
Aptaujā iezīmējās samērā krāsas atšķirības reģionu un sociālo grupu griezumā starp, no vienas puses, tiem, kuri ir vairāk tendēti piekrist tam, ka valsts atbalstam vajadzēja būt lielākam un iekļaujošākam, piemēram, strādniekiem (55,3 procenti) un Zemgalē dzīvojošajiem (69,2 procenti), un, no otras puses, tiem, kuri sliecas vairāk uz viedokli, ka valsts atbalsts ir sniedzams tikai tiem, kuri ir godprātīgi maksājuši nodokļus, piemēram, uzņēmēji (65,2 procenti) un Vidzemē dzīvojošajiem (69,6 procenti).

1.3. zīmējums. Valsts atbalsta programmu vērtējums sociālā un reģionālā griezumā, procenti

Salīdzinājumam - Eurobarometra aptauja, kura tika izvesta jūlijā un augustā, parāda, ka Latvijā 77 % bija apmierināti ar valdības darbu pandēmijas laikā. Šie dati gan nav tieši salīdzināmi ar reCOVeRY aptauju, taču ļauj spriest par valdības darba vērtējumu, salīdzinājumā ar citām ES dalībvalstīm – Latvijai ir 10. labākais vērtējums.

5.2. Nacionālo valdību īstenoto pasākumu pandēmijas ierobežošanai vērtējums ES dalībvalstīs⁵

Avots: Standard Eurobarometer 93, October 2020

2. Apmierinātība ar dzīvi, attālinātais darbs un darba slodze ārkārtas situācijas laikā

Aptauja uzrādīja, ka Covid-19 pandēmija nav būtiski mainījusi sabiedrības apmierinātību ar dzīvi. Piemēram, salīdzinot ar identisku aptauju, kas īstenota pirms pandēmijas 2019. gada janvārī,⁶ ir redzams, ka gan vidējās aritmētiskās (6,8 šajā aptaujā un 6,7 2019. gada aptaujā), gan mediānas vērtības (7 un 7) ir ļoti līdzīgas.

2.1. tabula. Iedzīvotāju apmierinātība ar dzīvi pēc ienākumiem un dzīvesvietas*

Mēneša vid. ienāk. uz 1 mājsaimn. locekli	2020. gada septembris				2019. gada janvāris**			
	Bāze	Vid.aritm.	St.nov.	Mediāna	Bāze	Vid.aritm.	St.nov.	Mediāna
Līdz 249 Eur	165	5.89	1.84	6	183	5.97	1.99	6
250 Eur – 310 Eur	166	6.71	1.8	7	187	6.29	1.78	6
311 Eur – 430 Eur	173	6.62	1.6	7	180	6.68	1.83	7
431 Eur – 600 Eur	207	7.08	1.45	7	178	6.86	1.55	7
601 Eur un vairāk	140	7.29	1.48	7	144	7.57	1.47	8
<i>Reģions</i>								
Rīga	325	6.96	1.6	7	323	6.95	1.77	7
Pierīga	190	7.01	1.65	7	186	6.77	1.87	7
Vidzeme	101	6.3	1.72	6	99	6	1.71	6
Kurzeme	127	6.8	1.82	7	127	6.79	1.45	7
Zemgale	120	6.84	1.64	7	121	6.5	2.15	7
Latgale	143	6.62	1.65	7	139	6.63	1.79	7

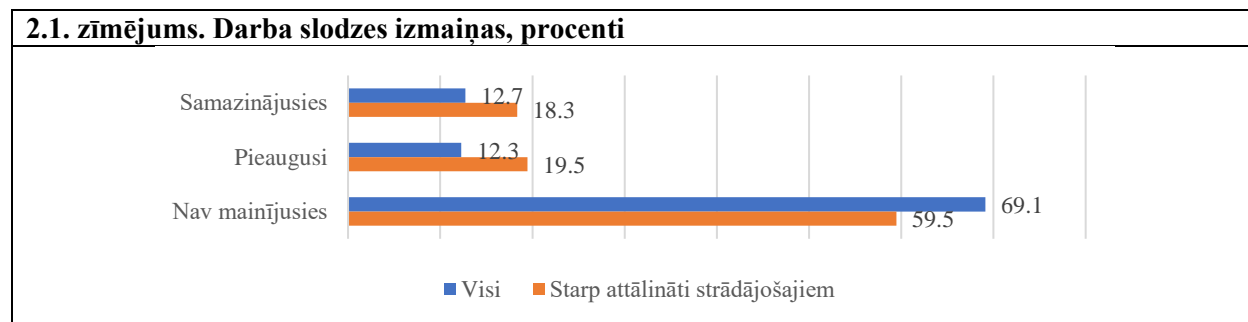
* Abās aptaujās respondentiem tika lūgts sniegt dzīves apmierinātības vērtējums 10 punktu skalā, kur 1 nozīmēja pilnīgu neapmierinātību un 10 – pilnīgu apmierinātību.

** Kaprāns, M., Mieriņa, I. (2019) *Ideological polarization in Baltic societies*. Riga: Institute of Philosophy and Sociology, University of Latvia.

⁵ Eurobarometra dati nav tieši salīdzināmi ar reCOVvery-LV aptaujas datiem, jo atšķiras respondentu kopas atlases kritēriji.

⁶ Kaprāns, M., Mieriņa, I. (2019) *Ideological polarization in Baltic societies*. Riga: Institute of Philosophy and Sociology, University of Latvia.

Ārkārtas situācijas laikā attālināti strādāja 17,2 procenti respondentu. Attālinātais darbs ir bijis vairāk raksturīgs sievietēm (19,1 procenti), gados jauniem iedzīvotājiem (24 procenti 25-34 gadu vecuma grupā un 21,7 procenti 35-44 gadu vecuma grupā), iedzīvotājiem ar Latvijas pilsonību (19,3 procenti) un Rīgā dzīvojošajiem (30,2 procenti). Īpaši augsts attālinātā darba veicēju īpatsvars ir bijis starp respondentiem ar augstāko izglītību (42,4 procenti), valsts sektorā strādājošajiem (34,5 procenti) un ar augstiem ienākumiem (40,1 procenti).

Aptauja uzrāda, ka pandēmijas pirmā viļņa laikā aptuveni vienlīdzīgs skaits Latvijas iedzīvotāju bija piedzīvojuši gan darba slodzes samazinājumu (12,7 procenti), gan palielinājumu (12,3 procenti). Aprēķinot starpību starp respondentiem, kuri pieredzēja darba slodzes pieaugumu un kuri – samazinājumu, var konstatēt, ka vislielākā skaitā darba slodzes pieaugumu bija piedzīvojuši gados jaunie (25-34 gadi) (starpība 3,6 procentpunkti), ar augstāko izglītību (3,6 procentpunkti), valsts sektorā strādājošie (plus 7,3 procentpunkti) un respondenti ar vidējiem ienākumiem (plus 4,7 procentpunkti). Savukārt slodzes kritumu visbiežāk bija piedzīvojuši gados visjaunākie respondenti (18-24 gadi) (mīnus 3,9 procentpunkti), cilvēki bez ģimenēm (mīnus 8,2 procentpunkti). Uzkrītoši liels darba slodzes samazinājumu piedzīvojošo respondentu īpatsvars bija novērojams Latvijas nepilsoņu grupā (mīnus 7,7 procentpunkti).

Starp tiem respondentiem, kuri strādāja attālināti, darba slodzes izmaiņas bija piedzīvotas daudz biežāk, nekā visā respondentu kopā (9,4 procentpunktu starpība), taču arī starp attālinātā darba veicējiem gan slodzes palielinājums (19,5 procenti), gan samazinājums (18,3 procenti) bija noticis proporcionāli līdzīgi. Līdz ar to var secināt, ka attālinātais darbs ir veicinājis izmaiņas darba slodzē, taču nav iespējams apgalvot, ka dēļ attālinātā darba būtu pieaugusi slodze.

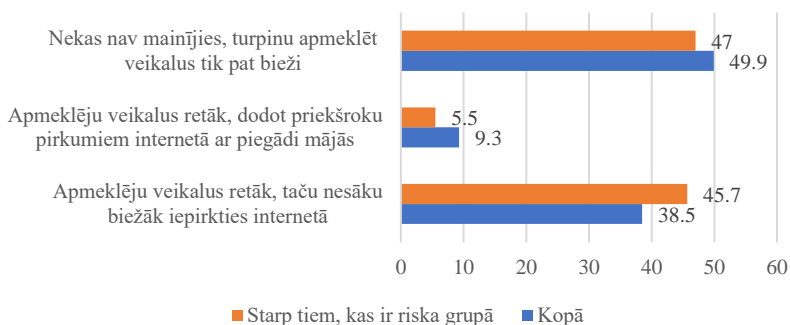
3. Ietekme uz iepirkšanās paradumiem

Aptauja uzrāda, ka pandēmijas iespaidā gandrīz puse (49,9 procenti) iedzīvotāju nav mainījuši iepirkšanās paradumus. Savukārt starp tiem, kuri ir norādījuši, ka iepirkšanās paradumi ir mainījušies, 38,5 procenti apmeklēja veikalus retāk, neizmantojot iepirkšanos internetā, un 9,3 procenti bija devuši priekšroku pirkumiem internetā. Vairāk nekā puse (53,5 procenti) iedzīvotāju nav mainījuši norēķināšanās paradumus. 33,3 procenti norādīja, ka norēķiniem vairāk izmanto bankas karti vai internetbanku. Banku pakalpojumus relatīvi vairāk ir izmantojuši jaunāko un vidējo paaudžu iedzīvotāji, ar augstāko izglītību, turīgākie un vadītāja vai speciālista līmenī. Īpatnēji, ka banku pakalpojumus salīdzinoši maz ir izmantojuši Latvijas nepilsoņi – 13 procentpunktu starpība, salīdzinot ar pilsoņiem. 10,1 procenti respondentu savukārt atzīmēja, ka norēķiniem vairāk izmanto skaidro naudu. Vislielākais skaidrās naudas lietotāju īpatsvars bija iedzīvotāju vidū ar pamatzglītību, zemiem ienākumiem un nepilsoņu statusu. Arī nestrādājošie, pensionāri un māsājnieces vairāk izmantoja skaidro naudu.

Salīdzinot datus par iepirkšanās un norēķināšanās paradumu maiņu, ir redzams, ka šo paradumu maiņa vismazāk ir novērojama tieši sociāli vismazāk aizsargāto cilvēku vidū. Piemēram, senioru (64-75 gadu vecums), nestrādājošo, bezdarbnieku un laukos dzīvojošo vidū to respondentu īpatsvars, kuri nebija mainījuši iepirkšanās paradumus un neizmantoja norēķiniem banku pakalpojumus, ir būtiski lielāks par visas respondentu kopas vidējo rādītāju. Vienlaikus arī skolēnu un studentu vidū iepirkšanās un norēķināšanās paradumu maiņa nav bijusi pārāk bieži novērojama.

Starp tiem respondentiem, kuri norādīja, ka atrodas riska grupā, cilvēku īpatsvars, kuri apmeklēja veikalus retāk, bija par 8,2 procentpunktiem lielāks. Vienlaikus iepirkumi internetā šajā grupā ir bijuši mazāk populāri – vien 5,5 procentos gadījumu.⁷ Šāda tendence varētu būt izskaidrojama ar to, ka riska grupā galvenokārt atrodas vecāka gadagājuma (55-75 gadi) cilvēki, kuru piekļuve internetam un prasmes pirkumu veikšanai internetā ir ierobežotāka. Tādējādi šie cilvēki ir spiesti vai nu turpināt iepirkties veikalos kā līdz šim, vai arī atteikties no iepirkumiem vispār.

3.1. zīmējums. Ietekme uz iedzīvotāju iepirkšanās paradumu maiņu, procenti

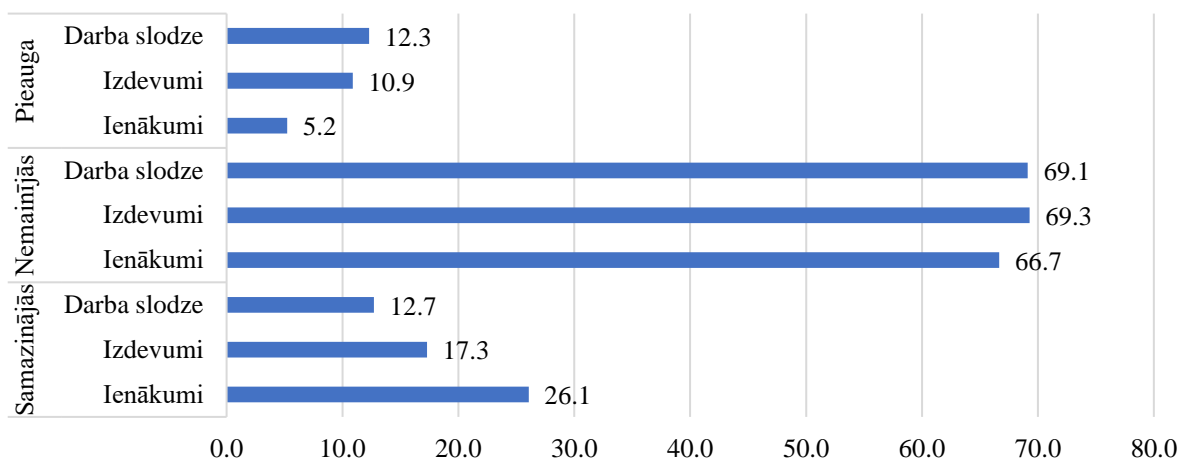
4. Ietekme uz mājāsaimniecību finanšu stāvokli

26,1 procents respondentu norādīja, ka pandēmijas laikā ir piedzīvojuši ienākumu samazinājumu, savukārt 17,3 procenti – ka arī izdevumu samazinājumu. Sociāldemogrāfisko grupu griezumā, visbiežāk ieņēmumu samazinājumu bija piedzīvojuši vidējās paaudzes iedzīvotāji (33,3 procenti), lielās ģimenes un ģimenes ar bērniem (starp 27 un 34 procentiem), privātā sektorā strādājošie (32 procenti), strādnieki (32,8 procenti) un bezdarbnieki (37,3 procenti). Salīdzinot ar datiem par darba slodzes izmaiņām, aptauja apliecina, ka aptuveni divas trešdaļas sabiedrības nav piedzīvojuši būtiskas pārmaiņas. Savukārt tā viena trešdaļa, kuru ir skārušas pārmaiņas, ir piedzīvojuši ienākumu samazinājumu lielākā apmērā nekā darba slodzes un izdevumu samazinājumu. Respondentu atbilžu kvantitatīva analīze papildus parāda, ka slodzes pieaugums ir mēreni pozitīvi korelējis ar mājāsaimniecības ienākumu pieaugumu, kas apliecina, ka pandēmijas apstākļos joprojām darbojas princips – jo lielāka slodze, jo lielāki ienākumi.⁸

⁷ Multinomiālās loģistikās regresijas analīzes rezultāti liecina, ka Covid-19 riska grupā esošo respondentu izredzes dot priekšroku pirkumiem internetā nevis turpināt iepirkties klātienē ir 1,83 reizes mazāk (pie statistiskās nozīmības līmeņa 0,059) nekā tiem respondentiem, kuri nav riska grupā.

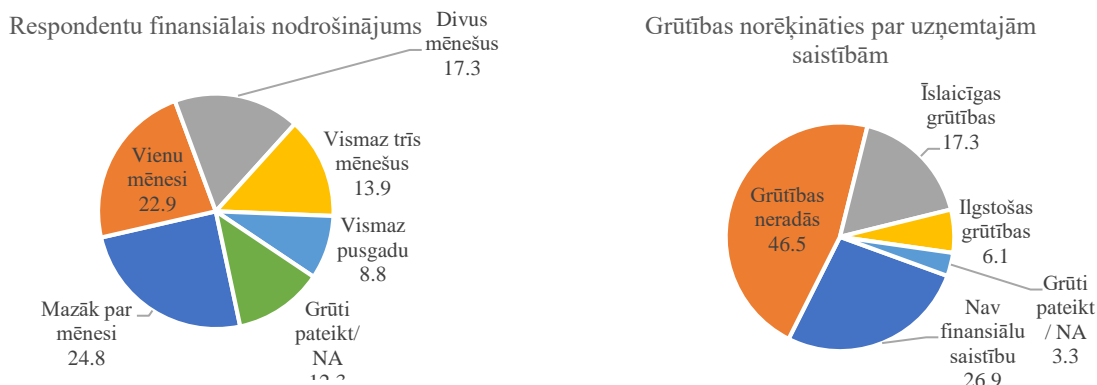
⁸ Spīrmana (*Spearman*) korelācijas koeficients starp abiem izteikumiem ir 0,25 (pie statistiskās nozīmības līmeņa 0,000), kas liecina par mēreni pozitīvu korelāciju, N=935.

4.1. zīmējums. Ietekme uz iedzīvotāju ienākumiem, izdevumiem un darba slodzi, procenti

Izvaicāti par pandēmijas ietekmi uz spēju no norēķināties par agrāk uzņemtajām finansiālajām saistībām, 26,9 procenti norādīja, ka viņu mājsaimniecībām finansiālu saistību nav, un 46,5 procenti –, ka pandēmijas laikā finansiālas grūtības nepiedzīvoja. Pārejošas un ilgstošas grūtības bija piedzīvojuši tikai 23,4 procenti respondentu. Visbiežāk grūtības bija radušās lielajām ģimenēm (33,1 procenta gadījumā), Latvijas nepilsoņiem (35,6 procenti), mājsaimniecēm (34,1 procenti) un bezdarbniekiem (33,9 procenti). Salīdzinājumam – privātajā sektorā nodarbinātajiem finansiālas grūtības bija radušās biežāk (26,6 procentos gadījumu), nekā valsts sektoru strādājošajiem (18,8 procentos gadījumu). Aptaujas mērķis bija arī noskaidrot, vai valsts ārkārtas atbalsta programmas ietekmēja saņēmēju finansiālo situāciju. Respondentu atbildes uzrāda, ka starp tiem, kuri saņēma valsts ārkārtas pabalstu, par 6,2 procentpunktiem vairāk bija to, kuri piedzīvoja finansiālas grūtības (30,7 procenti), taču šī korelācija nav statistiski nozīmīga.

4.2. zīmējums. Iedzīvotāju finansiālais nodrošinājums, procenti

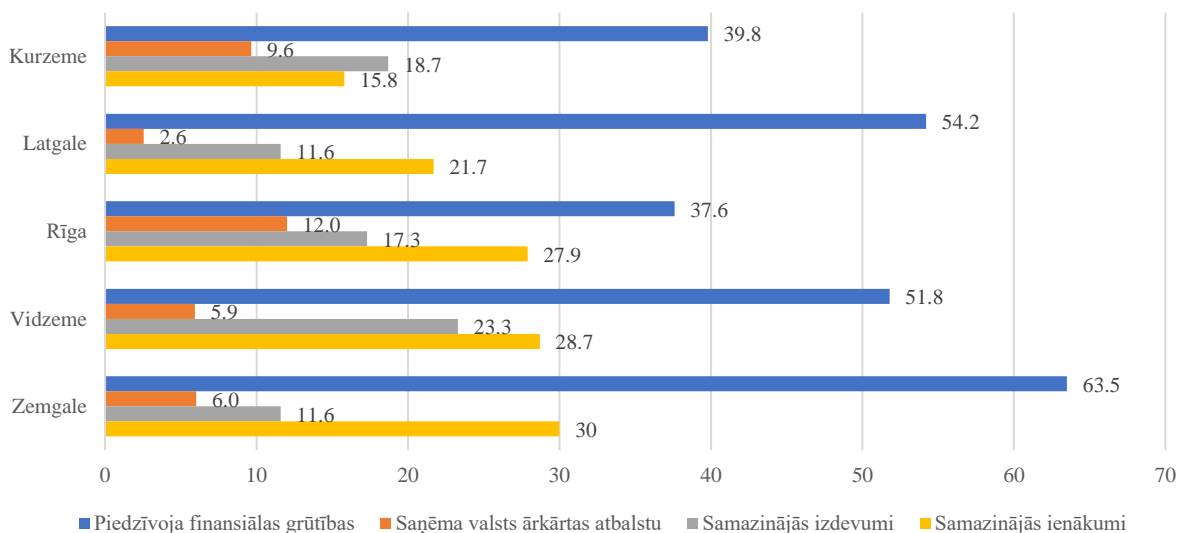
Tikai 22,7 procenti respondentu norādīja, ka zaudējot ikmēneša ienākumus, spētu nosegt tekošos izdevumus bez aizņemšanās ilgāk par trim mēnešiem. Teju puse (47,7 procenti) savukārt norādīja, ka spētu iztikt tikai mēnesi vai mazāk. Finansiāli visnenodrošinātākie bija vientuļi dzīvojošie cilvēki (no 53 līdz 62 procentiem), ar pamatizglītību (61,4 procenti), mājsaimnieces (63,6 procenti), bezdarbnieki (60 procenti) un ar zemiem ienākumiem (75,8 procenti).

Domājot par nebaltām dienām nākotnē, 35,7 procenti respondentu pieļāva domu par naudas uzkrājumu veidošanu nākotnē un 16,5 procenti – ka ir jau nolēmuši to darīt. Aptauja arī apliecina, ka, jo ilgāk

respondents spēj izdzīvot bez ienākumiem, jo lielāka ir varbūtība, ka šis respondents ir starp tiem, kuri ir nolēmuši veidot uzkrājumus nebaltām dienām.⁹ Multinomiālās loģistiskās regresijas analīze atklāj arī ļoti ciešu saistību starp ilgstošām finansiālām grūtībām un respondentu nodomu emigrēt, piemēram, izredzes, ka respondents, kurš ir nolēmis pamest Latviju, ir piedzīvojis ilgstošas finansiālas grūtības, ir 7,5 reizes lielāka (pie statistiskās nozīmības līmeņa 0,000, N=960), nekā to respondentu gadījumā, kuri nav domājuši par Latvijas pamešanu.

Aptaujas dati arī apliecina, ka pandēmijas ietekmei ir bijis reģionāls raksturs. Lai arī relatīvi liela daļa Rīgā dzīvojošo ir piedzīvojuši ienākumu samazinājumu (27,9 procenti), Rīgā dzīvojošajiem ir labāks finansiālais stāvoklis, jo finansiālās grūtības piedzīvoja tikai 37,6 procenti. Visbēdīgākā situācija bija Zemgalē – šeit bija vislielākais ienākumu samazinājumu piedzīvojušo iedzīvotāju īpatsvars (30 procenti) un arī lielākais to īpatsvars, kuri piedzīvoja grūtības norēķināties par saistībām (63,5 procenti). Zemgalē bija arī salīdzinoši maz to, kuri saņēma valsts ārkārtas atbalstu – vien 6 procenti.

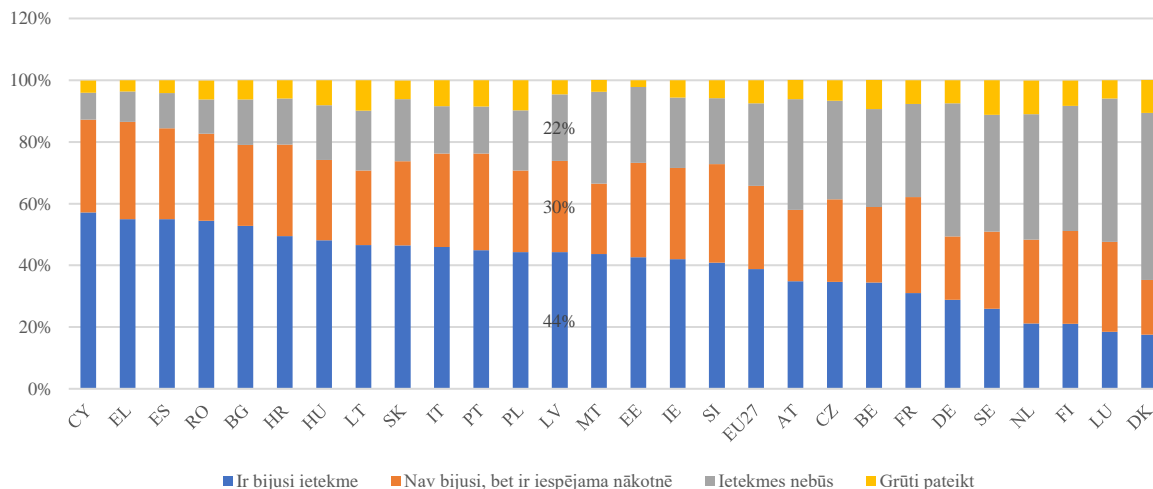
4.3. zīmējums. Iedzīvotāju finansiālā situācija reģionālā griezumā, procenti

Salīdzinājumam – Eiropas Parlamenta aptauja, kura tika izvesta septembrī un oktobrī, parāda, ka Latvijā 44% iedzīvotāju bija izjutuši pandēmijas iespaidu uz saviem ienākumiem un vēl 29% - ka šo iespaidu vēl izjutīs. Arī šie dati nav tieši salīdzināmi ar reCOVeRY aptauju, taču ļauj spriest par iedzīvotāju finansiālo situāciju, salīdzinājumā ar citām ES dalībvalstīm – Latvijai ir 12. sliktākā situācija.

⁹ Spīrmana (*Spearman*) korelācijas koeficients starp abām respondentu grupām ir 0,31 (pie statistiskās nozīmības līmeņa 0,000), kas liecina par mēreni stipru korelāciju, N=845.

4.4. zīmējums. Pandēmijas iespaids uz iedzīvotāju ienākumiem ES dalībvalstīs

Avots: “Uncertainty/EU/Hope, Public opinion in times of Covid-19,” Third Round Public opinion survey commissioned by the European Parliament

5. Vērtējums par valsts iestāžu darbu pandēmijas laikā

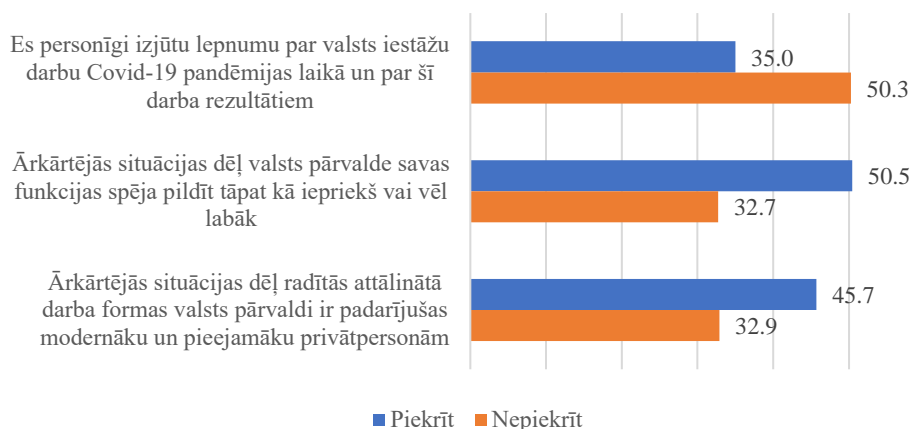
Puse (50,5 procenti) aptaujāto piekrita apgalvojumam, ka valsts ārkārtējās situācijas dēļ savas funkcijas spēja pildīt tik pat labi vai pat labāk. Vislielākais atbalsts šādam uzskatam bija jauniešu un senioru vidū (starp 53 un 57 procentiem), respondentu vidū ar augstāko izglītību (57,4 procenti), ģimenēs bez bērniem (53,7 procenti), vidēju ienākumu grupās (starp 53 un 58 procentiem).

Savukārt 45,7 procenti respondentu piekrita viedoklim, ka ārkārtējās situācijas dēļ radītās attālinātā darba formas valsts pārvaldi ir padarījušas modernāku un pieejamāku privātpersonām. Šādam viedoklim vairāk sliecās piekrist uzņēmēji (56,5 procenti), respondenti ar lielām ģimenēm (starp 48 un 50 procentiem), vidējas paaudzes respondenti (48,5 procenti) un privātajā sektorā strādājošie (48,3 procenti).

Aptuveni trešā daļa (35 procenti) respondentu apstiprināja, ka izjūt lepnumu par šo valsts iestāžu darbu pandēmijas laikā. Lepnuma sajūta bija izteiktāka pensionāru (45,3 procenti), valsts sektorā strādājošo (40,8 procenti), respondentu ar augstāko izglītību un latviešu vidū (39,5 un 39,5 procenti). Datu analīze parāda, ka starp tiem respondentiem, kuri atrodas riska grupā, lepnums par valsts iestāžu darbu ir bijis nedaudz izteiktāks.¹⁰

¹⁰ Spīrmana (*Spearman*) korelācijas koeficients starp atrašanos riska grupā un lepnumu par valsts iestāžu darbu ir 0,11 (pie statistiskās nozīmības līmeņa 0,016), kas liecina par vāju, bet pozitīvu korelāciju, N=807.

5.1. zīmējums. Respondentu attieksme pret valsts iestāžu darbu

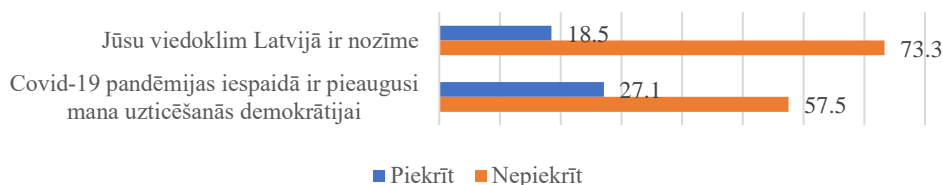

Ievērojamās atšķirības ir novērojamas Latvijas reģionu starpā. Vislielākais atbalsts valsts iestāžu darbam ir bijis Vidzemē un lauku iedzīvotāju vidū. Piemēram, uzskatam, ka valsts iestādes darbojas tik pat labi vai pat labāk, Vidzemē piekrita 62,9 procenti respondentu un 54,9 procenti lauku iedzīvotāju. Savukārt viedoklim, ka attālinātās darba formas ir padarījušas valsts iestādes modernākas, Vidzemē sliecās piekrist 61,6 procenti un laukos – 51 procenti. Arī lepnuma sajūta par valsts iestāžu darbu Vidzemē un laukos ir daudz izplatītāka – šādam viedoklim piekrita 57,1 procenti vidzemnieku un 41,5 procenti laucinieku. Vienlaikus viszemākais valsts iestāžu vērtējums bija novērojams Kurzemē: šeit tikai 38,9 procenti piekrita, ka iestādes spēj funkcionēt tik pat labi un 26,4 procenti – ka tās būtu kļuvušas modernākas. Lepnumu par valdības darbu Kurzemē izjuta vien 17,4 procenti.

Vērtējot attieksmi pret demokrātiju, iedzīvotāju ietekmi uz valsti un uzticēšanos institūcijām, respondentu atbildēs pavērās sekojoša aina:

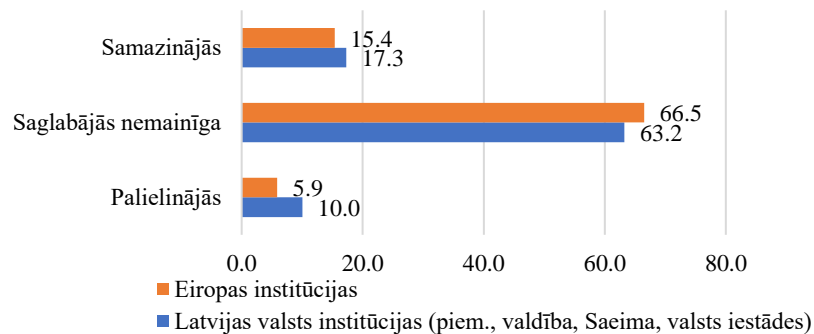
- 27,1 procenti aptaujāto atzina, ka pandēmijas laikā ir pieaugusi uzticēšanās demokrātijai. Salīdzinoši augsts atbalsts šādai nostājai bija vecākās paaudzes iedzīvotāju (virs 30 procentiem) un Vidzemē (44,8 procenti) dzīvojošo vidū, savukārt viszemākais starp mājsaimniecēm (8,7%), bezdarbniekiem (16,2%) un Kurzemē dzīvojošajiem (17,4 procenti).
- To respondentu loks, kuri uzskatīja, ka viņi viedoklim Latvijā ir nozīme, ir daudz zemāks – vien 18,5 procenti. Apstiprinoši visbiežāk atbildēja respondenti ar augstāko izglītību (25,1 procenti), vidējās paaudzes iedzīvotāji (24 procenti) un valsts sektorā strādājošie (22,6 procenti), bet visretāk – bezdarbnieki (4,7 procenti), iedzīvotāji ar zemiem ienākumiem (10 procenti) un Latvijas nepilsoņi (10,5 procenti). Reģionu griezumā visaugstākais pašapziņas līmenis bija Latgalē (24,2 procenti) un viszemākais – Kurzemē (9,1 procenti);

5.2. zīmējums. Respondentu attieksme pret demokrātiju

- Pandēmijas laikā uzticēšanās valsts institūcijām bija pieaugusi 10 procentos gadījumu un samazinājusies – 17,3 procentos gadījumu, kas liecina par pieaugošu vilšanos valsts institūcijās. Uzticēšanās vislielākā mērā bija zaudēta iedzīvotāju vidū ar pamatizglītību (-18,8 procenti), ar zemiem ienākumiem (-15,1 procenti), bezdarbnieku un mājsaimnieču vidū (-14 procenti), starp privātajā sektorā strādājošajiem (-10,2 procenti) un ģimenēs ar bērniem (-10,1 procenti). Visdramatiskākais uzticības kritums bija vērojams Zemgalē (-33 procenti). Jāatzīmē, ka mēreni pozitīva viedokļu korelācija bija novērojama starp piekrišanu apgalvojumam, ka valsts ārkārtas atbalsts bija pietiekami efektīgs un palīdzēja valstij sekmīgāk pārciest ekonomiskās grūtības, un uzticēšanās pieaugumu valsts institūcijām.¹¹ Arī cilvēku, kuri atradās riska grupā, bija tendēti nedaudz vairāk uzticēties valsts institūcijām;¹²
- Pandēmija ir samazinājusi uzticēšanos arī ES institūcijām, turklāt lielākā mērā, nekā valsts institūcijām. ES institūciju gadījumā starpība starp respondentiem, kuri uzticas un kuri – nē, bija mīnus 9,5 procentpunkti. Uzticēšanās ES institūcijām bija īpaši zema bezdarbnieku (-20 procenti) un Zemgalē dzīvojošo vidū (-16,9 procenti). ES institūciju gadījumā neuzticēšanās ir vairāk izplatīta iedzīvotāju vidū bez ģimenes – šie iedzīvotāji ir vairāk tendēti uzticēties valsts institūcijām.

5.2. zīmējums. Covid-19 pandēmijas ietekme uz uzticēšanos publiskajām institūcijām, procenti

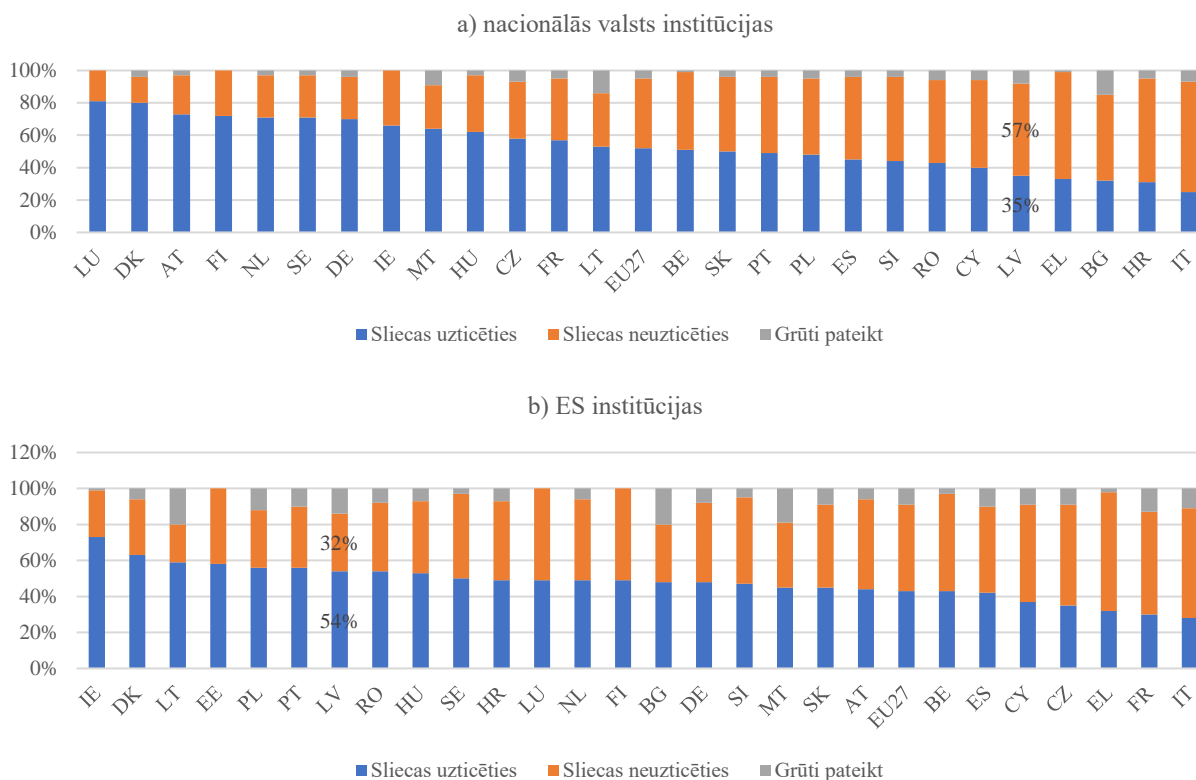

Iedzīvotāju uzticēšanās institūcijām gan ir jāvērtē kontekstā ar kopējo uzticēšanās līmeni. ES dalībvalstu kopējie dati parāda, ka Latvijā 2020. gada oktobrī sabiedrības uzticēšanās ES institūcijām bija daudz lielāka nekā nacionālajām valsts institūcijām.

¹¹ Spīrmana (*Spearman*) korelācijas koeficients starp abām respondentu grupām ir 0,38 (pie statistiskās nozīmības līmeņa 0,000), kas liecina par mērenu korelāciju, N=801.

¹² Spīrmana (*Spearman*) korelācijas koeficients starp abām respondentu grupām ir 0,12 (pie statistiskās nozīmības līmeņa 0,000), kas liecina par vāju korelāciju, N=858.

5.4. zīmējums. Sabiedrības uzticēšanās valsts pārvaldes institūcijām ES dalībvalstīs¹³

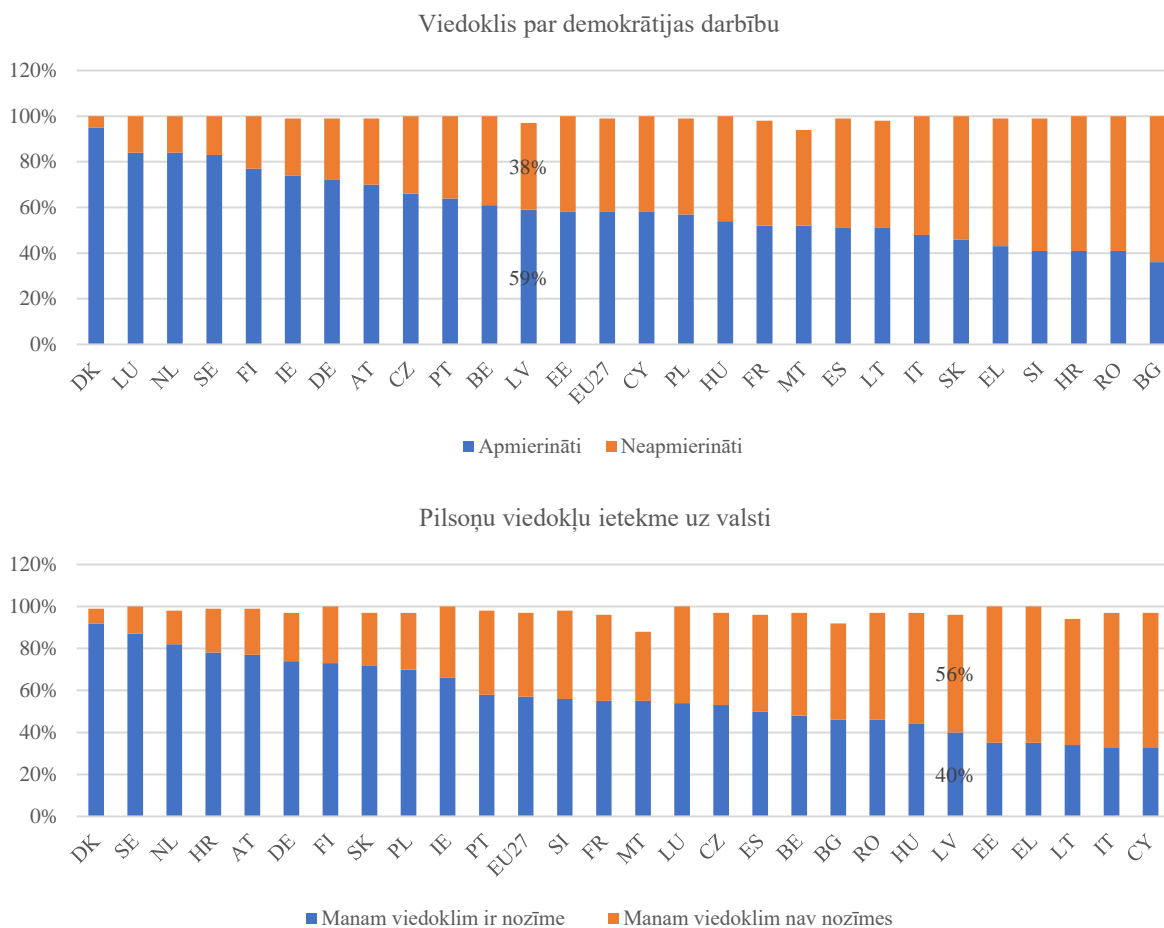

Avots: Standard Eurobarometer 93, October 2020

Salīdzinājumā ar citām ES dalībvalstīm, 2020. gada oktobrī Latvijā sabiedrības apmierinātība ar demokrātiju bija salīdzinoši augsta, taču sabiedrības pašapziņa, kas izpaužas vērtējumā par individu ietekmi uz valsti, bija vieno no zemākajām.

¹³ Eurobarometra dati nav tieši salīdzināmi ar reCOVerry-LV aptaujas datiem, jo atšķiras respondentu kopas atlases kritēriji.

5.5. zīmējums. Sabiedrības viedoklis par demokrātijas darbību un pilsoņu ietekmi ES dalībvalstīs¹⁴

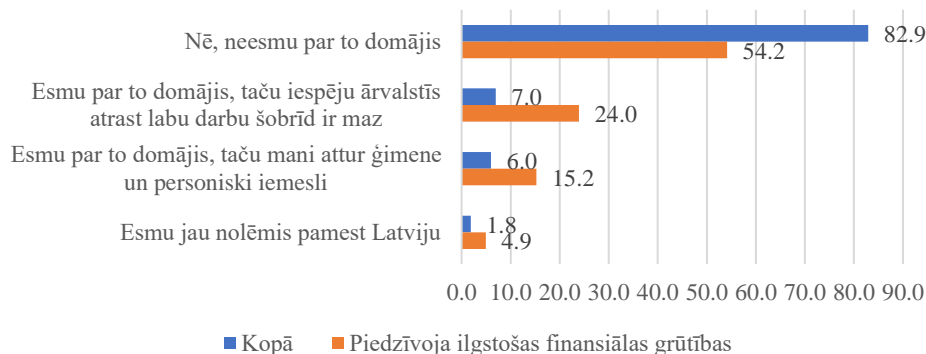

Avots: Standard Eurobarometer 93, October 2020

Aptaujas laikā tika noskaidrota arī respondentu attieksme pret emigrāciju. Galvenais secinājums ir tāds, ka pandēmija nav veicinājusi iedzīvotāju vēlmi pamest Latviju: 82,9 procenti respondentu atzina, ka nav domājuši par Latvijas pamešanu. Domu par Latvijas pamešanu visbiežāk (47,8 procentos gadījumu) bija pieļāvuši tie, kuri pieredzēja ilgstošas finansiālas grūtības, taču tikai 4,9% bija pieņēmuši lēmumu tiešām pamest Latviju: attur ģimene, personiski iemesli un arī tas, ka ārvalstīs ir maz iespēju atrast labu darbu.

¹⁴ Eurobarometra dati nav tieši salīdzināmi ar reCOVerry-LV aptaujas datiem, jo atšķiras respondentu kopas atlases kritēriji.

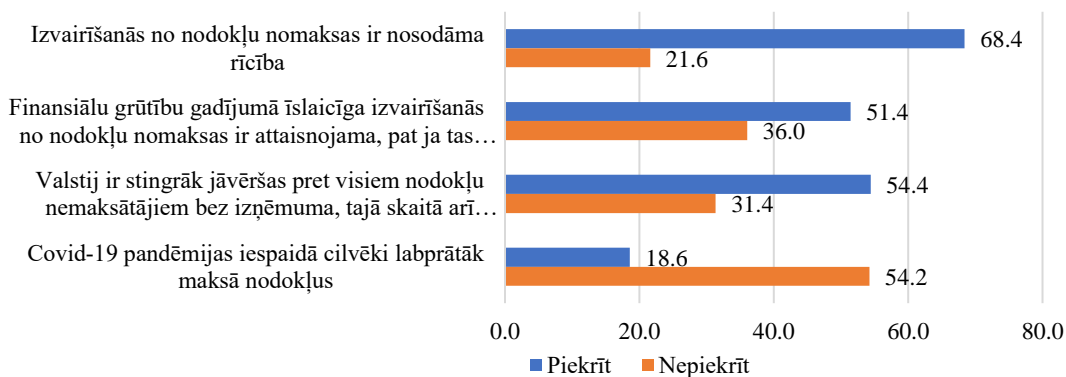
5.5. zīmējums. Respondentu nodomi attiecībā uz emigrēšanu

6. Vērtējums par ietekmi uz nodokļu disciplīnu

Divas trešdaļas (68,4 procenti) respondentu piekrita apgalvojumam, ka izvairīšanās no nodokļu nomaksas ir nosodāma rīcība, taču tikai 18,6 procenti piekrita apgalvojumam, ka Covid-19 pandēmijas iespaidā cilvēki labprātāk maksā nodokļus. Svarīgi atzīmēt, ka starp viedokļiem par šiem abiem apgalvojumiem bija iespējams konstatēt vāju korelāciju, respektīvi, tie, kuri nosodīja nodokļu nemaksāšanu, demonstrēja noslieci piekrist apgalvojumam, ka pandēmijas iespaidā cilvēku labprātāk maksā nodokļus.¹⁵

6.1. zīmējums. Respondentu attieksme pret nodokļu disciplīnu

Nosodījums par izvairīšanos no nodokļiem bija izteiktāks starp pensionāriem (81,2 procenti), mājsaimniecībām (79,2 procenti), uzņēmējiem (78,8 procenti) un augstu ienākumu grupā (76,4 procenti). Par pandēmijas pozitīvo ietekmi uz nodokļu maksāšanas morāli visretāk pārliecināti bija vientuļi dzīvojošie cilvēki (apgalvojumam piekrita tikai starp 14,4 un 16,4 procentiem), ar augstāko izglītību (14,8 procenti), krievvalodīgie (14,3 procenti) un ar augstiem ienākumiem (9,7 procenti). Reģionu griezumā

¹⁵ Spīrmana (*Spearman*) korelācijas koeficients starp abiem viedokļiem ir 0.09 (pie statistiskās nozīmības līmeņa 0,023), kas liecina par vāji pozitīvu korelāciju, N=689.

vispesimistiskākie par pandēmijas labvēlīgo ietekmi uz nodokļu morāli bija kurzemnieki (6,7 procenti), bet visoptimistiskākie - zemgalieši (35,4 procenti).

Salīdzinoši liela daļa respondentu piekrita arī viedoklim, ka finansiālu grūtību gadījumā ir pieļaujama īslaicīga izvairīšanās no nodokļu nomaksas (51,4 procenti) un ka valstij ir stingrāk jāvērsas pret nodokļu nemaksātājiem bez izņēmuma, tajā skaitā arī mazajiem komersantiem (54,4 procenti). Korelāciju analīze uzrādīja, ka starp šiem pēdējiem diviem viedokļiem pastāv vidēji cieša, negatīva korelācija.¹⁶ Tas ir loģiski: jo vairāk cilvēki piekrīt, ka ir stingrāk jāvērsas pret visiem nodokļu nemaksātājiem bez izņēmuma, jo mazāk viņi piekritīs, ka ir pieļaujami ārkārtas/īslaicīgi izņēmumi no šī principa.

Krustojot respondentu atbildes atklājās arī tas, ka tie, kuri pozitīvi vērtēja sniegto ārkārtas atbalstu uzņēmējiem un valstij, caurmērā piekrita arī apgalvojumiem, ka ir pareizi sniegt valsts atbalstu tikai tiem, kuri ir godprātīgi maksājuši nodokļus.¹⁷ Tie, kuri pozitīvi vērtēja valsts ārkārtas programmas pašai valstij, bija arī tendēti uzskatīt, ka ir stingrāk jāvērsas pret nodokļu nemaksātājiem bez izņēmuma¹⁸ un ka pandēmijas iespaidā cilvēki labprātāk maksā nodokļus.¹⁹

Savukārt starp tiem respondentiem, kuri piekrita viedoklim, ka finansiālu grūtību gadījumā īslaicīga izvairīšanās no nodokļu nomaksas ir pieļaujama, bija daudz lielāks īpatsvars to, kuri arī uzskatīja, ka pandēmijas gadījumā valsts atbalsts ir sniedzams arī tiem, kuri ienākumus gūst ēnu ekonomikā.²⁰ Vienlaikus vāji negatīva, bet statistiski nozīmīga korelācija pastāvēja starp viedokļiem par to, ka valstij būtu stingrāk jāvērsas pret visiem nodokļu nemaksātājiem bez izņēmuma, tajā skaitā arī mazajiem neregistrētajiem komersantiem, un ka valsts atbalstam grūtībās nonākušajiem vajadzēja būt daudz lielākam, pat ja tas nozīmētu lielāku valsts parādu nastu un nodokļu slogu nākotnē.²¹

Galvenie iemesli, kāpēc cilvēki nemaksā nodokļus, respondentu skatījumā bija pārāk zemās algas pēc nodokļu nomaksas (54,3 procenti) un pārāk augstās nodokļu likmes (45,8 procenti). No vienas puses, tas liecina, ka zemās nodokļu disciplīnas iemesli primāri ir sociālekonomiskas dabas un ka valsts nodokļu institūciju nekvalitatīvs darbs (pārmērīga birokrātija un nesodāmība) nebūt nav nozīmīgākie faktori. No otras puses, šāds respondentu atbilžu sadalījums liecina arī par to, ka sabiedrība nesagaida no valsts radikālāku rīcību nodokļu nemaksātāju apkarošanā.

¹⁶ Spīrmana (*Spearman*) korelācijas koeficients starp abiem viedokļiem -0,32 (pie statistiskās nozīmības līmeņa 0,000), kas liecina par mēreni negatīvu korelāciju, N=808.

¹⁷ Spīrmana (*Spearman*) korelācijas koeficients starp abiem viedokļiem 0,37 (pie statistiskās nozīmības līmeņa 0,000), kas liecina par mēreni pozitīvu korelāciju, N=796.

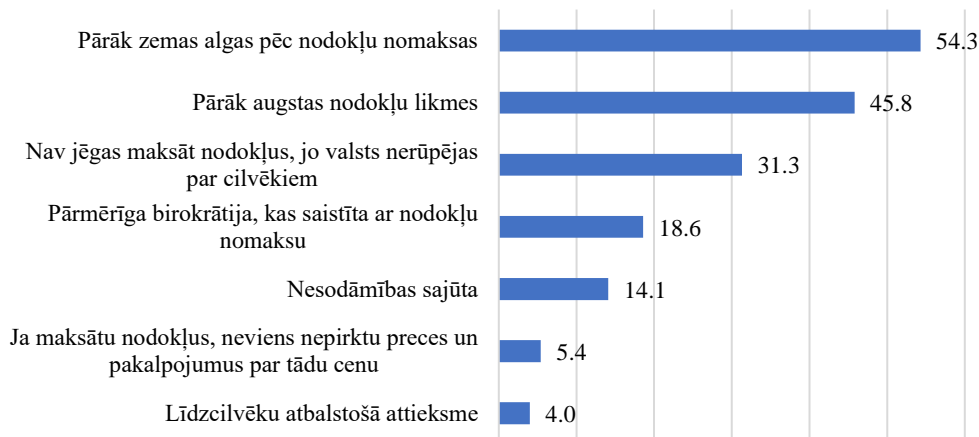
¹⁸ Spīrmana (*Spearman*) korelācijas koeficients starp abiem viedokļiem 0,35 (pie statistiskās nozīmības līmeņa 0,000), kas liecina par mēreni pozitīvu korelāciju, N=755.

¹⁹ Spīrmana (*Spearman*) korelācijas koeficients starp abiem viedokļiem 0,27 (pie statistiskās nozīmības līmeņa 0,000), kas liecina par mēreni pozitīvu korelāciju, N=670.

²⁰ Spīrmana (*Spearman*) korelācijas koeficients starp abiem viedokļiem 0,31 (pie statistiskās nozīmības līmeņa 0,000), kas liecina par mēreni stipru korelāciju, N=766.

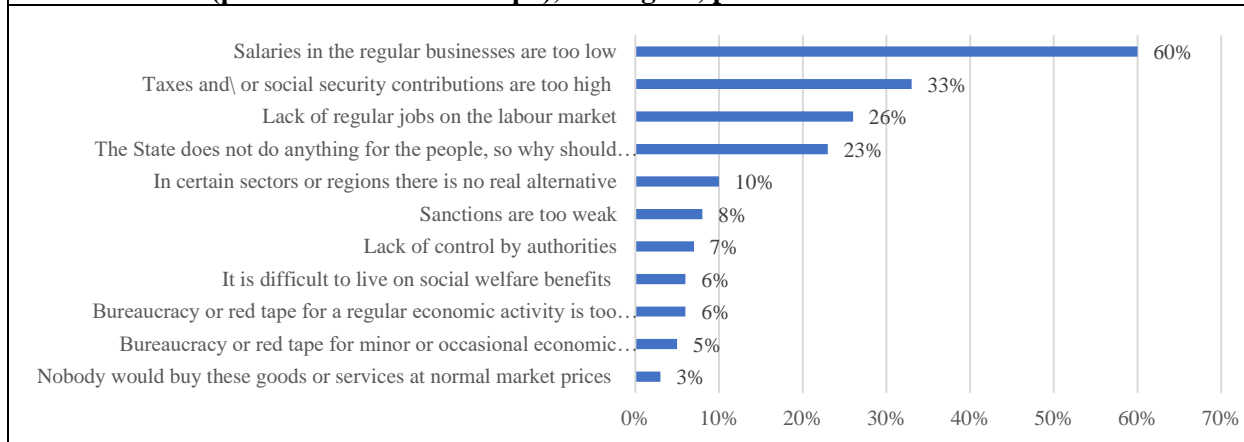
²¹ Spīrmana (*Spearman*) korelācijas koeficients starp abiem viedokļiem -0,10 (pie statistiskās nozīmības līmeņa 0,006), kas liecina par mēreni stipru korelāciju, N=734.

6.3. zīmējums. Respondentu viedoklis par iemesliem, kāpēc cilvēki nemaksā nodokļus, procenti

Salīdzinot šos datus ar līdzīgas Eiropas aptaujas rezultātiem 2013. gadā par nedeklarēto nodarbinātību,²² ir redzams, ka sabiedrības skatījums ir līdzīgs, pirmajā vietā izvirzot sociālekonomiskos cēloņus nodokļu nemaksāšanai.

6.4. zīmējums. Eiropas aptaujas rezultāti par cēloņiem, kāpēc cilvēki izvēlas nedeklarēto nodarbinātību (pirmā un otrā izvēle kopā), 2013. gads, procenti

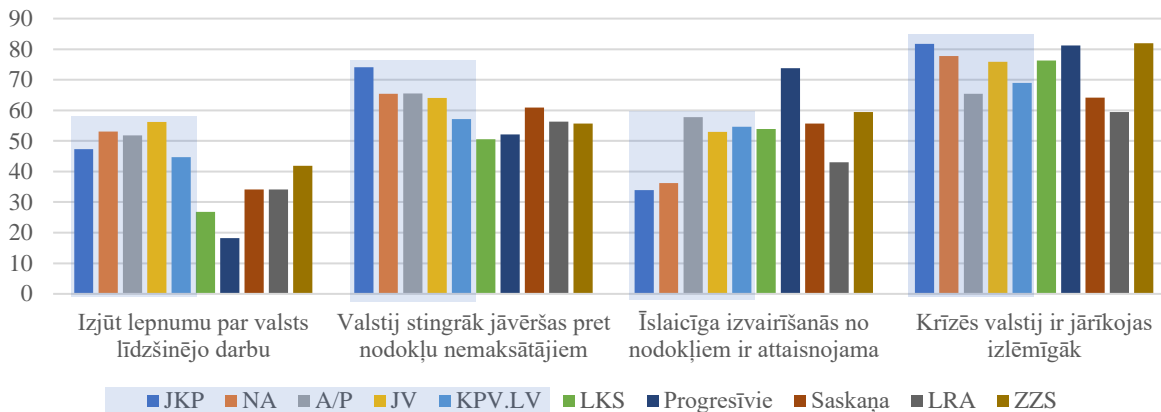
Respondenti, kuri uzticas valsts institūcijām, ir vairāk tendēti piekrist viedoklim, ka izvairīšanās no nodokļu nomaksas ir nosodāma un ka būtu stingrāk jāvērsas pret visiem nodokļu nemaksātājiem.²³ Krustojot respondentu atbildes nodokļu disciplīnas jautājumos ar respondentu politiskajām simpātijām, ir redzams tas, ka valdošo partiju koalīcijas atbalstītāju vidū bija izteiktāks atbalsts gan līdzšinējai valdības darbībai,

²² Eurobarometer 79.2, Terrain/Fieldwork : 26/04 - 14/05/2013, *Undeclared work in the European Union*, Special Eurobarometer 402.

²³ Spīrmana (*Spearman*) korelācijas koeficients starp abiem viedokļiem 0.26 (pie statistiskās nozīmības līmeņa 0,000), kas liecina par mēreni stipru korelāciju, N=813.

gan arī fiskāli atbildīgākai valsts politikai. Datu salīdzinājums arī parāda, ka lepnumu var valdības darbu pandēmijas laikā pārsvarā izjuta valdošo partiju un “labējo” partiju atbalstītāji, kamēr opozīcijas un “kreiso” partiju atbalstītāji – nē.²⁴

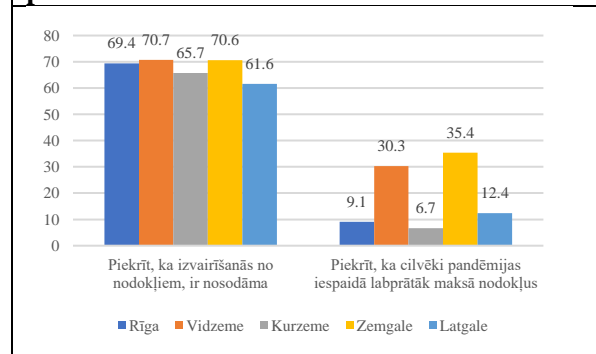
6.5. zīmējums. Respondentu attieksme partiju simpātiju griezumā, procenti

Kopumā aptauja apliecina, sabiedrības vairums valsts īstenotās programmas uzskatīja par adekvātām un asociēja ar fiskālu piesardzību. Tomēr pastāvošais pretnostatījums, no vienas puses, starp tiem, kuri iestājas par stingrāku nodokļu disciplīnu un atbildīgāku fiskālo politiku – šie cilvēki ir tendēti atbalstīt ierobežojošāku pieeju valsts ārkārtas atbalsta programmām, un, no otras puses, tiem, kuri atbalsta vājāku nodokļu un fiskālo disciplīnu – šie cilvēki iestājas par iekļaujošākām valsts atbalsta programmām, bija ievērojams.

Aptauja arī apstiprina citu pētnieku hipotēzi par Latvijā pastāvošo ievērojamo plaisu starp formālajām (likumdošanas prasībām, kuras iemieso publisko morāli) un neformālajām institūcijām (nerakstītās uzvedības normas, kuras iemieso pilsonisko morāli) nodokļu jomā.²⁵ Piekrišana viedoklim, ka nodokļu nemaksāšana ir nosodāma, atspoguļo pastāvošo publisko morāli, savukārt viedoklis par pandēmijas pozitīvo ietekmi uz nodokļu maksāšanu – pilsonisko morāli.

6.2. zīmējums. Vērtējumi par publisko un privāto nodokļu morāli reģionu griezumā, procenti

Aptauja parāda, ka šī plaisa bija īpaši izteikta Kurzemē, Rīgā un Latgalē. Secinājumu par pastāvošo plaisu starp formālajām un neformālajām institūcijām netieši apstiprina arī respondentu redzējums par iemesliem, kāpēc cilvēki nemaksā nodokļus, proti, ka cilvēki ir samērā maz tendēti pārmest valstij efektivitātes trūkumu nodokļu administrēšanā, kas savukārt liecina, ka cilvēki negaida no valsts izlēmīgāku rīcību nodokļu jomā.

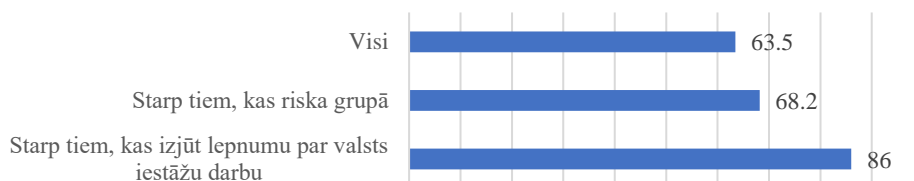
²⁴ Pīrsona Hī kvadrāts (*Pearson chi-square*) starp abām respondentu grupām 52,8 (pie statistiskās nozīmības līmeņa 0,000), N=864.

²⁵ Colin C. Williams & Ioana A. Horodnic (2015) Explaining and tackling the shadow economy in Estonia, Latvia and Lithuania: a tax morale approach, *Baltic Journal of Economics*, 15:2, 81-98, DOI: 10.1080/1406099X.2015.1114714, 82.

7. Skatījums uz nākotni

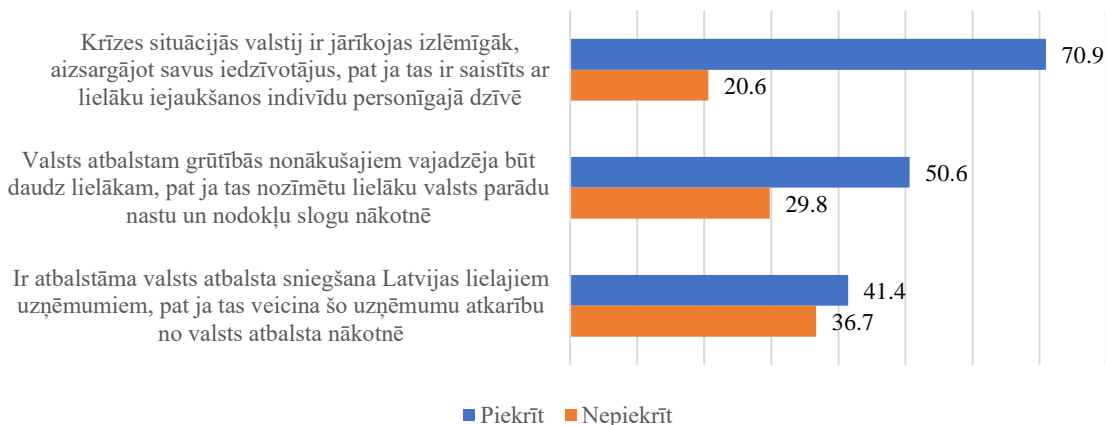
Pārsvarā – 63,5 procenti – respondentu uzskatīja, ka atkārtota Covid-19 pandēmijas izplatības viļņa gadījumā būtu jāievieš tik pat stingrus vai pat stingrākus cilvēku savstarpējās kontaktēšanās ierobežojumus. Starp tiem respondentiem, kuri ir riska grupā, atbalsts stingrākiem ierobežojošajiem pasākumiem bija vēl lielāks – 68,2 procenti,²⁶ un tiem, kuri izjūt lepnumu par valsts iestāžu līdzšinējo darbu, – pat 86 procenti.²⁷

7.1. zīmējums. Atbalsts stingrākiem ierobežojošiem pasākumiem atkārtota pandēmijas viļņa gadījumā, procenti

Vienlaikus 70,9 procenti iedzīvotāju piekrita apgalvojumam, ka krīzes situācijās valstij būtu jārikojas izlēmīgāk, pat ja tas būtu saistīts ar lielāku iejaukšanos indivīdu personīgajā dzīvē. Respondentu vairums (50,6 procenti) atbalstīja arī elastīgāku fiskālo politiku, proti, ka valsts atbalstam grūtībās nonākušajiem vajadzēja būt daudz lielākam, pat ja tas nozīmētu lielāku valsts parādu nastu un nodokļu slogu nākotnē. 41,4 procenti turklāt uzskatīja, ka ir atbalstāma valsts atbalsta sniegšana Latvijas lielajiem uzņēmumiem, pat ja tas veicina šo uzņēmumu atkarību no valsts atbalsta nākotnē.

7.2. zīmējums. Respondentu skatījums uz vērtībām

51,9 procenti respondentu piekrita viedoklim, ka bez ES atbalsta Latvija nebūtu spējusi sekmīgi ierobežot pandēmiju, savukārt 61,6 procenti –, ka cīņu pret pandēmiju labāk īstenot ES līmenī.

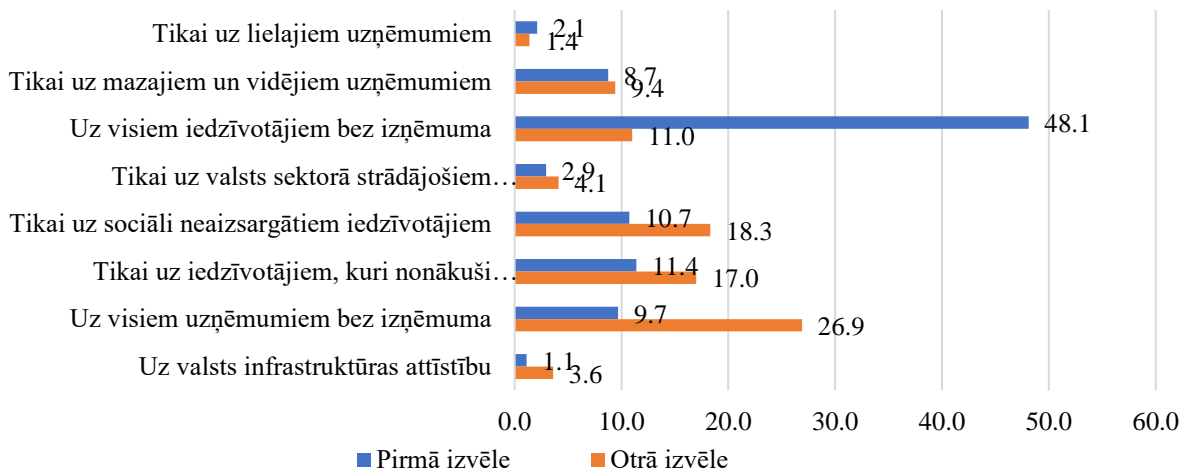
Jautāti par to, uz ko turpmāk būtu jāfokusē valsts palīdzība vispirmām kārtām gadījumā, ja Latviju skartu atkārtots Covid-19 pandēmijas vilnis, teju puse (48,1 procenti) kā pirmo izvēli norādīja, ka atbalstu ir

²⁶ Spīrmana (*Spearman*) korelācijas koeficients starp abām pēdējām respondentu grupām 0,09 (pie statistiskās nozīmības līmeņa 0,010), kas liecina par pozitīvu vāju korelāciju, N=835.

²⁷ Spīrmana (*Spearman*) korelācijas koeficients starp abiem viedokļiem 0,32 (pie statistiskās nozīmības līmeņa 0,000), kas liecina par mēreni pozitīvu korelāciju, N=802.

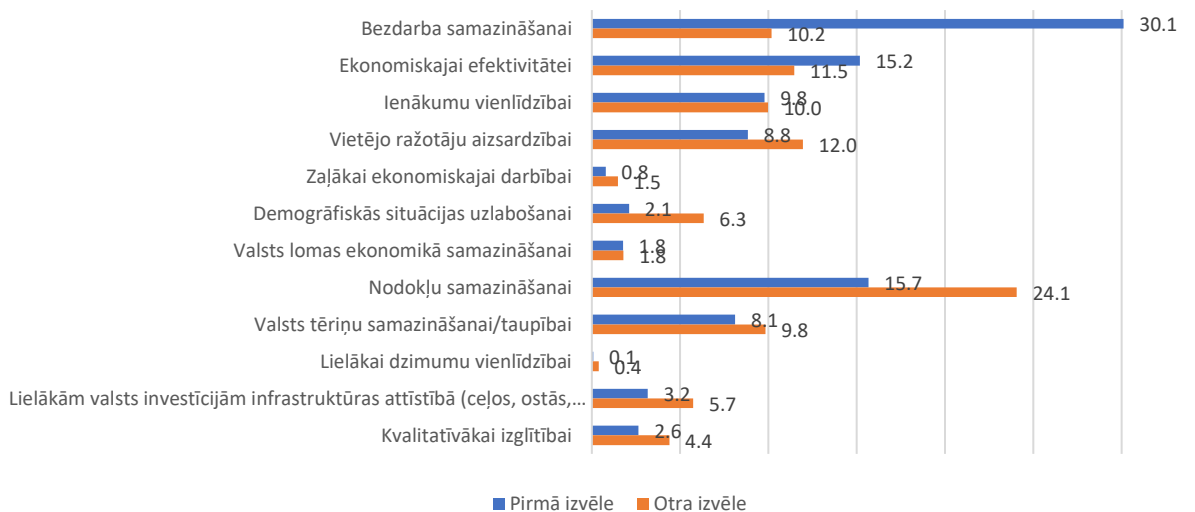
jāsniedz visiem iedzīvotājiem bez izņēmuma, un 26,9 procenti kā otro izvēli –, ka atbalstu būtu jāsniedz visiem uzņēmumiem bez izņēmuma.

7.4. zīmējums. Vēlamie valsts atbalsta virzieni atkārtota pandēmijas viļņa gadījumā, procenti

Savukārt atbildes uz jautājumu par to, uz ko valdībai vajadzētu fokusēt uzmanību, domājot par ekonomisko attīstību nākotnē, liecināja, ka pirmajai prioritātei vajadzētu būt bezdarba samazināšanai (30,1 procenti) un otrajai prioritātei – nodokļu samazināšanai (24,1 procenti).

7.5. zīmējums. Respondentu skatījums uz ekonomiskās attīstības prioritātēm nākotnē

8. Kopsavilkums

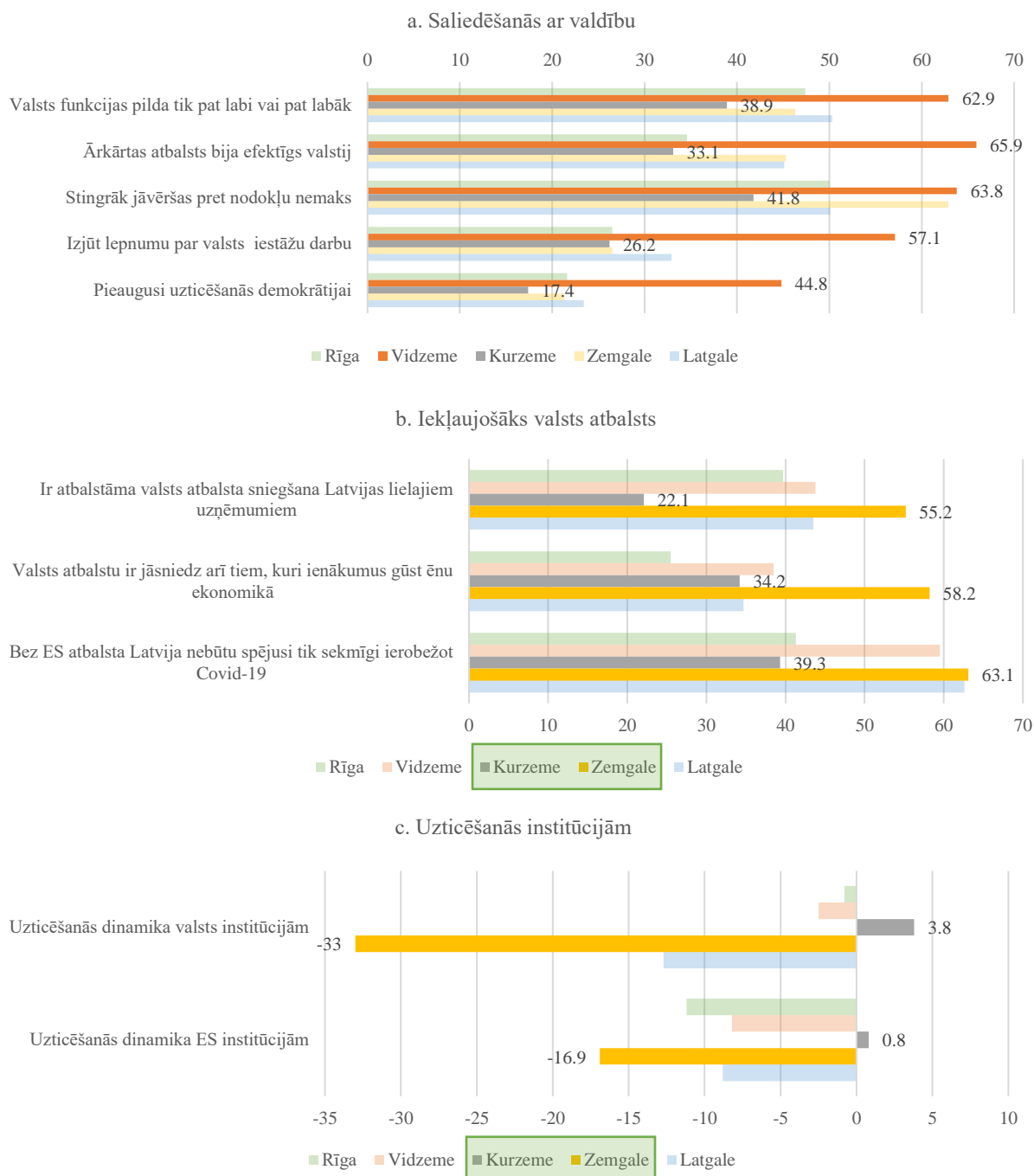
Kopumā aptaujas liecina par vairākām nozīmīgām viedokļu tendencēm.

1. Sabiedrības vairums valsts īstenotās programmas uzskata par adekvātām un asociē ar fiskālu piesardzību. Tomēr pastāvošais pretnostatījums, no vienas puses, starp tiem, kuri iestājas par stingrāku nodokļu disciplīnu un atbildīgāku fiskālo politiku – šie cilvēki ir tendēti atbalstīt ierobežojošāku pieeju valsts ārkārtas atbalsta programmām, un, no otras puses, tiem, kuri atbalsta vājāku nodokļu un fiskālo disciplīnu – šie cilvēki iestājas par iekļaujošākām valsts atbalsta programmām, ir ievērojams.
2. Uzņēmēju vērtējums par valsts ārkārtas programmu efektivitāti attiecībā uz uzņēmumiem ir nedaudz pesimistiskāks nekā sabiedrību kopumā, taču šīs atšķirības nav statistiski nozīmīgas. Vienlaikus uzņēmēju iespaids par valsts iestāžu attālināto darbu pandēmijas laikā ir daudz labāks par sabiedrību kopumā.
3. Sabiedrība atbalsta lielāku valsts lomu tādu pandēmijas izraisītu krīžu risināšanā kā Covid-19. Zīmīgi ir tas, ka sagaidot lielāku valsts lomu, sabiedrība būtu gatava samierināties ar tādu fundamentālu liberālas valsts vērtību ierobežojumiem kā indivīda brīvība un personiskās dzīves neaizskaramība.
4. Sabiedrībā valda augsta līdzcietība un solidaritāte attiecībā uz neaizsargātākajiem sabiedrības locekļiem: cilvēki atbalsta apjomīgāku valsts palīdzību krīzes laikā – pat apzinoties, ka tas novedīs pie lielāka nodokļu sloga nākotnē.
5. Sabiedrība tiecas uz lielāku sociālo vienlīdzību, par ko liecina vēlme, lai valsts atbalsts būtu iespējami iekļaujošs un nediskriminējošs.
6. Latvijā pastāvošā plaisa starp formālajām un neformālajām institūcijām nodokļu jomā ir saglabājusies, kas liecina par vāju nodokļu morāli. Šī plaisa ir īpaši izteikta Kurzemē, Rīgā un Latgalē.

Aptauja atklāja ievērojamas viedokļu atšķirības reģionu griezumā.

1. Visciešākā saliedēšanās ap valdības īstenoto politisko kursu bija jūtama Vidzemē. Šeit valsts darbs pandēmijas laikā un ārkārtas atbalsta programmu bija novērtētas visvairāk. Vidzemē bija arī vislielākais atbalsts konservatīvākai pieejai valsts atbalsta programmu īstenošanā un lielākai nodokļu disciplīnai. Cilvēki Vidzemē daudz lielākā mērā pauda atbalstu demokrātijai.
2. Kurzemē, pretstatā Vidzemei, valdīja izteikts "antiistabliškuma" noskaņojums: zems atbalsts valdības atbalsta programmām, zema ticība demokrātijai, savai ietekmei uz valsti un arī līdzpilsoņu godprātīgai attieksmei pret nodokļu maksāšanu. Kurzemē bija arī viszemākā vēlme pieļaut lielāku valsts institūciju (nacionālo un Eiropas Savienības) iejaukšanos ekonomiskajos procesos. Šāda kurzemnieku pozicionēšanās notika par spīti tam, ka Kurzemē bija otrs augstākais valsts ārkārtas atbalstu saņēmumu līmenis (aiz Rīgas) un vismazākais to respondentu īpatsvars, kuri atzina, ka ir piedzīvojuši finansiālas grūtības.
3. Savukārt Zemgalē – atšķirībā no Vidzemes un Kurzemes – no valsts tika sagaidītas vērienīgākas un iekļaujošākas valsts atbalsta programmas. Zemgalē tika liktas arī lielākas cerības uz ES lomu pandēmijas risināšanā. Šāda viedokļa dominance Zemgalē nav pārsteigums, jo šeit bija vislielākais finansiālās grūtības piedzīvojušo īpatsvars. Nepiepildītās gaidas Zemgalē ticami bija transformējušās arī visievērojamākajā uzticības kritumā valsts (gan nacionālajām, gan ES) institūcijām.

8.1 zīmējums. Viedokļu atšķirības reģionu griezumā*

(* Salīdzināšanas metode: dispersijas analīze jeb ANOVA (analysis of variance); pamatā - vidējo vērtību salīdzinājums. Visas uzrādītas atšķirības ir statistiski nozīmīgas (pie statistiskās nozīmības līmeņa 0,000).

Veidojot aptaujas anketu, tika izvirzītas vairākas pētnieciskās hipotēzes. Rezultāti ir apkopoti 8.1. tabulā.

8.1. tabula. Aptaujas pētniecisko hipotēžu apkopojums		
Nr. p.k.	Hipotēze	Rezultāts
1.	Covid-19 krīzē vissmagāk cieta iedzīvotāju grupas ar zemiem ienākumiem un tie, kuri gūst ienākumus ēnu ekonomikā.	Apstiprinās tieši attiecībā uz zemiem ienākumiem un netieši uz ēnu ekonomiku (ar pieņēmumu, ka nepilsoņi un krieviski runājošie lielākā mērā gūst ienākumus nelegāli)
2.	Sniegtais valsts atbalsts iedzīvotājiem bija pietiekami efektīvs, lai atvieglotu iedzīvotāju saspringto materiālo situāciju.	Neapstiprinās.
3.	Sniegtais valsts atbalsts uzņēmējiem bija pietiekami efektīvs, lai palīdzētu uzņēmējiem pārvarēt krīzi.	Apstiprinās.
4.	Ja tradicionāli uzticēšanās valsts institūcijām ir bijusi viszemākā mazizglītotu un zemu ienākumu iedzīvotāju grupās, tad krīzes iespaidā zemu ienākumu grupā ir augusi uzticēšanās valsts institūcijām, bet mazizglītotu iedzīvotāju grupā – kritusies.	Apstiprinās daļēji, jo uzticēšanās ir kritusies zemu ienākumu grupā.
5.	Covid-19 krīzes iespaidā ir pieaugusi iedzīvotāju uzticēšanās nacionālajām institūcijām un kritusies – starptautiskajām organizācijām, piemēram, Eiropas Savienībai.	Apstiprinās daļēji. Uzticība ir kritusies arī nacionālajām, bet mazākā apmērā.
6.	Covid-19 krīzes iespaidā ir pieaudzis iedzīvotāju atbalsts autoritārisma un samazinājies – demokrātijai.	Tieši neapstiprinās, lai gan vairums atbalsta lielāku valsts lomu uz personīgo brīvību rēķina.
7.	Covid-19 krīzes iespaidā ir pieaudzis iedzīvotāju atbalsts konservatīvām un samazinājies – liberālām vērtībām.	Tieši neapstiprinās, lai gan vairums atbalsta lielāku disciplīnu, piemēram, nodokļu jautājumos.
8.	Covid-19 krīzes iespaidā ir pieaudzis iedzīvotāju atbalsts protekcioņismam un valsts atbalstam lielajiem uzņēmumiem.	Apstiprinās attiecībā uz lielajiem uzņēmumiem, taču trūkst datu par protekcioņismu.
9.	Zema nodokļu disciplīna ir vairāk raksturīga vīriešiem, gados jauniem cilvēkiem, cilvēkiem ar zemiem ienākumiem un zemu izglītības līmeni, cilvēkiem ar zemu uzticēšanos valstij un līdzcīlvēkiem, neprecētiem indivīdiem un etnisko minoritāšu kopienās.	Apstiprinās
10.	Nodokļu disciplīnu ne tik daudz ietekmē nodokļu birokrātiskās procedūras un uzskati par valsts tēriņu zemo efektivitāti, cik zemie iedzīvotāju ienākumi, salīdzinājumā ar augstajām nodokļu likmēm.	Apstiprinās.
11.	Valsts sniegtais atbalsts Covid-19 krīzes laikā ir palielinājies iedzīvotāju labprātīgu nodokļu nomaksu.	Neapstiprinās

12.	Atbalsts valdošās koalīcijas partijām pozitīvi korelē ar priekšstatu par sekmīgu valdības darbu Covid-19 krīzes laikā un sasniegtajiem rezultātiem.	Apstiprinās.
-----	---	--------------

Pielikums

Jautājumi lai noskaidrotu Covid-19 pandēmijas ekonomiskās, politiskās un sociālās sekas.

U1. Vispirms vēlamies Jūs lūgt atbildēt uz vairākiem personīga rakstura jautājumiem.

		Jā	Nē	Grūti pateikt/ NA
1	Vai esat to cilvēku riska grupā, kuriem saslimšana ar Covid-19 var izraisīt smagus veselības traucējumus vai pat būt ar letālu iznākumu?	1	2	8
2	Vai jūs pats pieteicāties vai tikāt pieteikts valsts ārkārtas atbalstam saistībā ar Covid-19?	1	2	8
3	Vai jūs saņēmt valsts ārkārtas atbalstu jebkādā formā saistībā ar Covid-19?	1	2	8
4	Vai Covid-19 pandēmijas laikā strādājāt attālināti?	1	2	8

U2. Kopumā ņemot, cik apmierināts vai neapmierināts Jūs šobrīd esat ar savu pašreizējo dzīvi? Lūdzu, novērtējiet savu attieksmi 10 ballu skalā, kur '1' nozīmē – 'esat pilnīgi neapmierināts/a', '10' – 'esat pilnīgi apmierināts/a'!

1- Pilnīgi neapmierināts/a	2	3	4	5	6	7	8	9	10 – Pilnīgi apmierināts/a	Grūti pateikt/NA
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	98

U3. Ja Saeimas vēlēšanas notiktu rīt, par kādu politisko spēku jūs balsotu?

U4. Salīdzinot ar stāvokli pirms Covid-19 pandēmijas, Jūsu mājsaimniecības ienākumi ir ...?

Viena atbilde

Būtiski samazinājušies	1
Nedaudz samazinājušies	2
Nav mainījušies	3
Nedaudz pieauguši	4
Būtiski pieauguši	5
Grūti pateikt/ NA	8

U5. Salīdzinot ar situāciju pirms Covid-19 pandēmijas, kā ir mainījies arī Jūsu mājsaimniecības izdevumu apjoms? Vai tie ir ...

Viena atbilde

Būtiski samazinājušies	1
Nedaudz samazinājušies	2
Nav mainījušies	3
Nedaudz pieauguši	4
Būtiski pieauguši	5
Grūti pateikt/ NA	8

U6. Vai Covid-19 pandēmijas laikā Jums/ Jūsu mājsaimniecībai radās grūtības norēķināties par agrāk uzņemtajām finansiālajām saistībām (piemēram, kredītu, līzingu, rēķinu apmaksu)?

Viena atbilde

Mājsaimniecībai nav finansiālu saistību	1
Nē, grūtības neradās	2
Jā, grūtības bija, taču tās bija īslaicīgas	3
Jā, radās ilgstošas grūtības	4
Grūti pateikt/ NA	8

U7. Zaudējot ikmēneša ienākumus, cik ilgi Jūs spētu nosegt savus tekošos izdevumus bez aizņemšanās?

Viena atbilde

Mazāk kā 1 mēnesi	1
1 mēnesi	2
2 mēnešus	3
Vismaz 3 mēnešus	4
Vismaz pusgadu	5
Grūti pateikt/ NA	8

U8. Vai Covid-19 pandēmijas pieredzes iespaidā esat nolēmis/ -usi nākotnē veidot naudas uzkrājumus lielākai drošībai?

Viena atbilde

Nē, neesmu līdz šim par to domājis/ -usi	1
Apsveru šādu domu	2
Jā, esmu tā nolēmis/ -usi rīkoties	3
Grūti pateikt/ NA	8

U9. Covid-19 pandēmijas laikā cilvēki tika aicināti ierobežot došanās biežumu uz veikaliem un veikt vairāk pirkumu internetā. Salīdzinot ar situāciju pirms Covid-19 pandēmijas, kā ir mainījušies arī Jūsu iepirkšanās paradumi?

Viena atbilde

Apmeklēju veikalus retāk, taču nesāku biežāk iepirkties internetā	1
Apmeklēju veikalus retāk, dodot priekšroku pirkumiem internetā ar piegādi mājās	2
Nekas nav mainījies, turpinu apmeklēt veikalus tik pat bieži	3
Grūti pateikt/ NA	8

U10. Salīdzinot ar situāciju pirms Covid-19 pandēmijas, kā ir mainījušies arī Jūsu paradumi, norēķinoties par pirkumiem?

Viena atbilde

Norēķiniem vairāk izmantoju bankas karti vai internetbanku	1
Norēķiniem vairāk izmantoju skaidro naudu	2
Norēķiniem vairāk izmantoju kādu no virtuālajām valūtām (piemēram, BitCoin)	3
Plašāk izmantoju pirkumus uz kredīta vai maksājot pa daļām	4
Nekas nav mainījies	5
Grūti pateikt/ NA	8

U11. Salīdzinot ar situāciju pirms Covid-19 pandēmijas, kā kopumā ir mainījusies Jūsu darba slodze?

Viena atbilde – šis jautājums ir kopumā par darba slodzi, ne tikai to, kas ir algotajā darbā!

Būtiski samazinājusies	1
Samazinājusies	2
Pieaugusi	3
Būtiski pieaugusi	4
Nav mainījies	5
Grūti pateikt/ NA	8

U12. Vai Covid-19 krīzes laikā esat apsvēruši domu par Latvijas pamešanu?

Viena atbilde

Nē, neesmu par to domājis	1
Esmu par to domājis, taču iespēju ārvalstīs atrast labu darbu šobrīd ir maz	2
Esmu par to domājis, taču mani attur ģimene un personiski iemesli	3
Esmu jau nolēmis pamest Latviju	4
Grūti pateikt/ NA	8

U13. Strauji pieaugot inficēto cilvēku skaitam ar Covid-19 infekciju, Latvijas valdība 2020. gada martā ieviesa virkni pasākumu, lai ierobežotu infekcijas izplatību un novērstu strauju pieprasījuma kritumu, uzņēmumu masveida bankrotu un iedzīvotāju palikšanu bez iztikas līdzekļiem. Lūdzu, pasakiet man, vai Jūs pilnībā piekrītat, drīzāk piekrītat, drīzāk nepiekrītat vai pilnībā nepiekrītat šādiem apgalvojumiem?

	Jautājums/apgalvojums	Pilnīgi piekrītu	Drīzāk piekrītu	Drīzāk nepiekrītu	Pilnīgi nepiekrītu	Grūti pateikt/NA
1	Vērtējot kopumā, valsts sniegtais ārkārtas atbalsts palīdzēja uzņēmumiem sekmīgāk pārciest ekonomiskās grūtības	1	2	3	4	8
2	Vērtējot kopumā, sniegtais valsts ārkārtas atbalsts bija pietiekami efektīgs un palīdzēja valstij sekmīgāk pārciest ekonomiskās grūtības	1	2	3	4	8
3	Ir pareizi sniegt valsts atbalstu tikai tiem, kuri ir godprātīgi maksājuši nodokļus	1	2	3	4	8
4	Pandēmijas gadījumā valsts atbalstu ir jāsniedz arī tiem, kuri ienākumus gūst ēnu ekonomikā	1	2	3	4	8
5	Valsts atbalstam grūtībās nonākušajiem vajadzēja būt daudz lielākam, pat ja tas nozīmētu lielāku valsts parādu nastu un nodokļu slogu nākotnē	1	2	3	4	8
6	Es personīgi izjūtu lepnumu par valsts iestāžu darbu Covid-19 pandēmijas laikā un par šī darba rezultātiem	1	2	3	4	8
7	Covid-19 pandēmijas iespaidā ir pieaugusi mana uzticēšanās demokrātijai	1	2	3	4	8

8	Bez Eiropas Savienības atbalsta Latvija nebūtu spējusi tik sekmīgi ierobežot Covid-19.	1	2	3	4	8
9	Cīņu pret tādām pandēmijām kā Covid-19 un to sekām vislabāk īstenot nevis nacionālā, bet Eiropas Savienības līmenī	1	2	3	4	8
10	Atkārtota Covid-19 pandēmijas izplatības viļņa gadījumā būtu jāievieš tik pat stingrus vai pat stingrākus cilvēku savstarpējās kontaktēšanās ierobežojumus	1	2	3	4	8

KARTĪTE U14

U14. Gadījumā, ja Latviju skartu atkārtots Covid-19 pandēmijas vilnis, uz ko turpmāk būtu jāfokusē valsts palīdzība vispirmām kārtām?

Lūdzu, atzīmējiet 2 pašas svarīgākās grupas prioritārā secībā

	U14.1 <i>Pirmā izvēle</i>	U14.2 <i>Otrā izvēle</i>
Tikai uz lielajiem uzņēmumiem	1	1
Tikai uz mazajiem un vidējiem uzņēmumiem	2	2
Uz visiem iedzīvotājiem bez izņēmuma	3	3
Tikai uz valsts sektorā strādājošiem (ierēdņiem, skolotājiem, medikiem, karavīriem u.tml.)	4	4
Tikai uz sociāli neaizsargātiem iedzīvotājiem	5	5
Tikai uz iedzīvotājiem, kuri nonākuši materiālās grūtībās	6	6
Uz visiem uzņēmumiem bez izņēmuma	7	7
Uz valsts infrastruktūras attīstību	8	8
Valstij palīdzība nav jāsniedz nevienam	9	
Nekas no uzskaitītā/ NA	10	10

KARTĪTE U15

U15. Ir izskanējuši dažādi viedokļi par to, uz ko vajadzētu fokusēt uzmanību, domājot par ekonomisko attīstību nākotnē. Jūsuprāt, kam vajadzētu būt prioritātei no šīm lietām?

Lūdzu, atzīmējiet 2 pašas svarīgākās lietas prioritārā secībā

	U15.1 <i>Pirmā izvēle</i>	U15.1 <i>Otrā izvēle</i>
Bezdarba samazināšanai	1	1
Ekonomiskajai efektivitātei	2	2
Ienākumu vienlīdzībai	3	3
Vietējo ražotāju aizsardzībai	4	4
Zaļākai ekonomiskajai darbībai	5	5
Demogrāfiskās situācijas uzlabošanai	6	6
Valsts lomas ekonomikā samazināšanai	7	7
Nodokļu samazināšanai	8	8
Valsts tēriņu samazināšanai/taupībai	9	9

Lielākai dzimumu vienlīdzībai	10	10
Lielākām valsts investīcijām infrastruktūras attīstībā (ceļos, ostās, dzelzceļos, elektrotīklos, telekomunikācijās u.tml.)	11	11
Kvalitatīvākai izglītībai	12	12
Nekas no uzskaitītā/ NA	13	13

U16. Kādā mērā Covid-19 krīze ietekmēja, ja vispār ietekmēja, Jūsu uzticēšanos šīm institūcijām? Vai Jūsu uzticība tām palielinājās, saglabājās nemainīga vai samazinājās?

		Palielinājās	Saglabājās nemainīga	Samazinājās	Grūti pateikt NA
1	Latvijas valsts institūcijas (piem., valdība, Saeima, valsts iestādes)	1	2	3	8
2	Eiropas institūcijas	1	2	3	8

U17. Cik lielā mērā Jūs piekrītat vai nepiekrītat šādiem apgalvojumiem?

		Piekrīt u pilnībā	Drīzāk piekrītu	Drīzāk nepiekrīt u	Pilnībā nepiekrīt u	Grūti pateikt/ NA
1	Jūsu viedoklim Latvijā ir nozīme	1	2	3	4	8
2	Krīzes situācijās valstij ir jārikojas izlēmīgāk, aizsargājot savus iedzīvotājus, pat ja tas ir saistīts ar lielāku iejaukšanos indivīdu personīgajā dzīvē	1	2	3	4	8
3	Izvairīšanās no nodokļu nomaksas ir nosodāma rīcība	1	2	3	4	8
4	Finansiālu grūtību gadījumā īslaicīga izvairīšanās no nodokļu nomaksas ir attaisnojama, pat ja tas ir pretrunā ar likumu	1	2	3	4	8
5	Valstij ir stingrāk jāvērsas pret visiem nodokļu nemaksātājiem bez izņēmuma, tajā skaitā arī mazajiem neregistrētajiem komersantiem	1	2	3	4	8
6	Covid-19 pandēmijas iespaidā cilvēki labprātāk maksā nodokļus	1	2	3	4	8
7	Ir atbalstāma valsts atbalsta sniegšana Latvijas lielajiem uzņēmumiem, pat ja tas veicina šo uzņēmumu atkarību no valsts atbalsta nākotnē	1	2	3	4	8
9	Ārkārtējās situācijas dēļ valsts pārvalde savas funkcijas spēja pildīt tāpat kā iepriekš vai vēl labāk	1	2	3	4	8

10	Ārkārtējās situācijas dēļ radītās attālinātā darba formas valsts pārvaldi ir padarījušas modernāku un pieejamāku privātpersonām	1	2	3	4	8
----	---	---	---	---	---	---

KARTĪTE U18

U18. Kuri, Jūsaprāt, ir divi paši galvenie iemesli, kāpēc cilvēki Latvijā mēdz nemaksāt nodokļus?

Var būt līdz divām atbildēm

Pārmērīga birokrātija, kas saistīta ar nodokļu nomaksu	1
Nesodāmības sajūta	2
Līdzcilvēku atbalstošā attieksme	3
Nav jēgas maksāt nodokļus, jo valsts nerūpējas par cilvēkiem	4
Pārāk zemas algas pēc nodokļu nomaksas	5
Ja maksātu nodokļus, neviens nepirktu preces un pakalpojumus par tādu cenu	6
Pārāk augstas nodokļu likmes	7
Cits iemesls	8
Grūti pateikt/ NA	98